

***Techniki
efektywnej pracy
z grupą
i jednostką***

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Techniki efektywnej pracy z grupą i jednostką

Materiały dydaktyczne dla trenerów warsztatów bloku B
opracowane w ramach projektu *Praktyki pedagogiczne drogą
do innowacyjnego szkolnictwa*

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach
Europejskiego Funduszu Społecznego

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Priorytet III – Wysoka jakość systemu oświaty, Działanie 3.3. Poprawa jakości kształcenia, Poddziałanie 3.3.2. Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe)

PUBLIKACJA DYSTRYBUOWANA BEZPŁATNIE

**Materiały opracowane przez
Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych sp. z o.o.**

ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 17, lok. 4 A, 90–248 Łódź
tel. (42) 633 17 19
faks (42) 209 36 85

Materiały opracował zespół w składzie:

dr Katarzyna Czekaj
Dominika Świech

Redakcja merytoryczna:

dr Michał Mackiewicz

Korekta:

Katarzyna Goszczyńska-Jurgielaniec

Skład i opracowanie graficzne:

Kinga Dudzik

ISBN 978-83-60604-84-7

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Spis treści

Wstęp.....	7
1. Psychopedagogiczne kompetencje nauczyciela XX wieku	11
Ćwiczenie 1	14
Ćwiczenie 2	16
Ćwiczenie 3	17
2. Wykluczenie i tolerancja w zespołach uczniowskich	19
Ćwiczenie 4	23
Ćwiczenie 5	25
Ćwiczenie 6	26
Ćwiczenie 7	27
3. Komunikacja pedagogiczna	31
Ćwiczenie 8	35
Ćwiczenie 9	37
Ćwiczenie 10	38
Ćwiczenie 11	40
Ćwiczenie 12	41
Ćwiczenie 13	42
4. Kierowanie grupą i budowanie zespołu klasowego	45
Ćwiczenie 14	49
Ćwiczenie 15	51
Ćwiczenie 16	52
Ćwiczenie 17	54
Ćwiczenie 18	55
5. Aktywizacja uczniów – wybrane metody i techniki pracy	59
Ćwiczenie 19	63
Ćwiczenie 20	64
Ćwiczenie 21	65
Ćwiczenie 22	67
Ćwiczenie 23	68
Ćwiczenie 24	69
Ćwiczenie 25	71

6. Nowoczesne technologie w nauczaniu i wychowaniu	73
Ćwiczenie 26	77
Ćwiczenie 27	78
Ćwiczenie 28	79
Ćwiczenie 29	81
Zakończenie	85
Załączniki	89
Załącznik 1	89
Załącznik 2	91
Załącznik 3	93
Załącznik 4	94
Załącznik 5	96
Załącznik 6A	98
Załącznik 6B	99
Załącznik 7	100
Załącznik 8	102
Załącznik 9	104
Załącznik 10	105
Bibliografia.....	107

Wstep

Niniejsze materiały dydaktyczne zostały opracowane dla trenerów prowadzących warsztaty dla studentów filologii polskiej, angielskiej i rosyjskiej przygotowujących się do odbycia praktyk pedagogicznych w szkołach podstawowych i gimnazjach. Warsztaty *Techniki efektywnej pracy z grupą i jednostką* są częścią projektu *Praktyki Pedagogiczne drogą do innowacyjnego szkolnictwa*, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (Priorytet III – *Wysoka jakość systemu oświaty*, Działanie 3.3. *Poprawa jakości kształcenia*, Poddziałanie 3.3.2. *Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe*).

Zakres programowy warsztatów oraz treści teoretyczne z nim związane zawarte są w materiałach szkoleniowych, przygotowanych dla studentów biorących udział w tym kursie. Osoby prowadzące szkolenie powinny zatem koniecznie zapoznać się z materiałami i w ich kontekście przygotowywać scenariusze przebiegu zajęć. Pomocą w tym projektowaniu mają być materiały dydaktyczne. Zawierają one wskazówki metodyczne, porady, propozycje ćwiczeń i zadań dla uczestników, które mogą wykorzystać trenerzy warsztatów. Oczywiście z zawartych w materiałach propozycji mogą oni korzystać wybiórczo, mogą je także uzupełniać własnymi pomysłami, autorskimi metodami oraz innymi technikami pracy z grupą. Istotne jest natomiast, aby zastosowane przez trenerów zabiegi służyły realizacji celów poszczególnych bloków warsztatów, sformułowanych również w materiałach dydaktycznych.

Jako że warsztaty mają dotyczyć efektywnej pracy dydaktycznej i wychowawczej przyszłych nauczycieli, powinny być tak zorganizowane i przeprowadzone, aby studenci mieli okazję zarówno do praktycznego ćwiczenia i weryfikowania swoich umiejętności, jak i do zdobywania

wiedzy teoretycznej z zakresu programu warsztatów. Dlatego też trener powinien wplatać w przebieg zajęć możliwie wiele ćwiczeń i zadań, w których studenci będą mieli okazję do wykazania się aktywnością i samodzielnym działaniem. W przypadku zadań, w których nie uczestniczą wszyscy członkowie grupy, trener powinien dokładać starań, aby skład osób biorących czynny udział w warsztatach zmieniał się. W tym celu powinno się zachęcać i mobilizować do działania studentów bardziej nieśmiałych, wycofanych, przyjmujących bierną postawę podczas szkolenia.

Zadania zostały tak zaprojektowane, aby można je było wykorzystać nie tylko podczas docelowych warsztatów ze studentami, ale by po niewielkich modyfikacjach mogły być stosowane także przez samych uczestników kursu w ich przyszłej pracy w szkole. Na ten aspekt warsztatów trener również powinien zwrócić uwagę uczestników.

Życzymy owocnej pracy!

**1. Psychopedagogiczne
kompetencje
nauczyciela
XXI wieku**

W trakcie pierwszych zajęć warsztatowych bloku *Techniki efektywnej pracy z grupą i jednostką* studenci powinni zostać zapoznani z najważniejszymi kompetencjami, wymaganymi od nauczycieli szkoły w dobie dynamicznych zmian cywilizacyjnych i postępującej globalizacji. Zagadnienia wpływu przemian gospodarczych, ekonomicznych, społecznych i technologicznych na systemy edukacyjne krajów Unii Europejskiej mogą okazać się interesujące, a nawet kontrowersyjne dla studentów biorących udział w warsztatach. Trener może to wykorzystać, angażując ich do dyskusji i pogadanek, które mogą zdominować teoretyczną część spotkania. W części praktycznej trener powinien zwrócić uwagę studentów na znaczenie autodiagnozy posiadanych umiejętności psychopedagogicznych dla świadomego budowania relacji z uczniami i wypracowywania własnego stylu kierowania klasą. Powinien też zachęcić uczestników do samodzielnego doskonalenia kompetencji, w których wykazują braki, w toku kształcenia ustawicznego i doskonalenia zawodowego.

W czasie warsztatów trener powinien zrealizować ze studentami następujące zagadnienia:

1. przemiany gospodarcze i społeczne we współczesnym świecie oraz ich wpływ na nowoczesne systemy edukacyjne – studenci powinni rozumieć i wskazywać, w jaki sposób przemiany dotyczące rynków pracy i modelu funkcjonowania społeczeństw implikują nowe zadania dla szkół i nauczycieli wszystkich poziomów kształcenia;
2. psychopedagogiczne kompetencje nauczyciela nowoczesnej szkoły – studenci powinni umieć wymienić te umiejętności, których wymaga się od nauczycieli (bądź rekomenduje dla nich) w Unii Europejskiej, powinni rozumieć związek przyczy-

nowo-skutkowy pomiędzy zakresem kompetencji nauczyciela w poszczególnych dziedzinach a modelem budowanej przez niego relacji z uczniami i sposobem, w jaki będzie on realizować proces nauczania;

3. autodiagnoza psychopedagogicznych kompetencji nauczyciela – studenci powinni potrafić dokonać analizy własnych umiejętności i predyspozycji w tym zakresie, a także zaplanować działania doskonalące w obszarach, w których wykazują deficyty;
4. różne style kierowania klasą i modele pracy wychowawczej nauczycieli – studenci powinni umieć scharakteryzować najbardziej popularne sposoby na kierowanie klasą, typowe dla nauczycieli o określonym zestawie kompetencji psychopedagogicznych; powinni także umieć określić własny preferowany styl tego działania w kontekście dokonanej autodiagnozy kompetencji.

Poniżej zaprezentowano ćwiczenia i zadania praktyczne, które może wykorzystać trener realizujący blok warsztatowy o wskazanej tematyce.

Ćwiczenie 1

Czas ćwiczenia: 15–20 minut.

Cele ćwiczenia:

Próba prześledzenia zmian, jakie zaszły w społeczeństwie, gospodarce i edukacji w ciągu ostatnich kilku dekad; refleksja nad rolą nauczyciela i pedagoga wczoraj i dziś.

Potrzebne materiały: karty pracy dla uczestników – załącznik 1.

Przebieg ćwiczenia:

Trener omawia z uczestnikami zmiany cywilizacyjne i gospodarcze, mające miejsce we współczesnym świecie, a także ich konsekwencje dla edukacji i roli nauczyciela w nowoczesnej szkole. Ilustracją zagadnienia może być ćwiczenie, w którym studenci biorący udział w warsztatach zastanowią się nad skutkami tych zmian dla członków ich najbliższej rodziny i dla siebie. W tym celu trener prosi uczestników o wypełnienie kart pracy – załącznik 1 – i instruuje studentów, że nie muszą wypełniać wszystkich rubryk, jeśli np. nie mają wystarczających informacji na temat któregoś z członków rodziny.

Omówienie:

Po zakończeniu pracy chętni studenci prezentują wypełnione przez siebie karty. Podsumowując zadanie, trener może zainicjować rozmowę z uczestnikami warsztatów. Przykładowe pytania:

1. Jak w ogólny sposób można scharakteryzować wyznaczniki sukcesu w czasach młodości dziadków uczestników projektu?
2. Co wpłynęło na zmianę stylu życia i pracy pokolenia rodziców studentów?
3. Jakie elementy współcześnie składają się na pojęcie sukcesu?
4. Jakie kompetencje i kwalifikacje są niezbędne, aby współcześnie odnieść sukces na rynku pracy?
5. Czy zdaniem studentów polska szkoła kształci takie kompetencje?

Ćwiczenie 2

Czas ćwiczenia: 20 minut.

Cele ćwiczenia:

Próba określenia mocnych i słabych stron studentów jako nauczycieli (w ich własnych oczach); wskazanie (w oparciu o posiadane kompetencje i cechy osobowości) typu relacji z klasą, jaki w przyszłości chcieliby budować studenci.

Potrzebne materiały: karty pracy dla uczestników – załącznik 2.

Przebieg ćwiczenia:

Trener, po omówieniu katalogu psychologicznych kompetencji ważnych w pracy nauczyciela, a także wynikających z nich różnych modeli budowania relacji nauczyciela z klasą, proponuje uczestnikom warsztatów ćwiczenie. Spróbują oni przeanalizować własne umiejętności w poszczególnych dziedzinach, a także określić swoje słabe i mocne strony jako przyszłych nauczycieli. Następnie w kontekście przeprowadzonej autodiagnozy praktykanci postarają się określić preferowany styl relacji z klasą (w odniesieniu do klasyfikacji podanej w materiałach szkoleniowych). W tym celu studenci indywidualnie wypełniają karty pracy do ćwiczenia – załącznik 2.

Omówienie:

Po zakończeniu pracy wybrani studenci mogą zaprezentować na forum grupy efekty przeprowadzonej autodiagnozy i wybrany styl pracy z klasą. Trener i pozostali uczestnicy warsztatu mogą zgłaszać swoje uwagi odnośnie możliwości spożytkowania wskazanych przez studenta mocnych stron w pracy z uczniami, jak również rekompensowania i doskonalenia cech wskazanych jako słabe.

Ćwiczenie 3

Czas ćwiczenia: 30 minut.

Cel ćwiczenia:

Próba analizy poszczególnych stylów przyjmowanych przez nauczycieli w relacji z klasą (autokratycznego, demokratycznego i liberalnego).

Potrzebne materiały: scenariusze sytuacji szkolnych – załącznik 3.

Przebieg ćwiczenia:

Trener, po omówieniu trzech najważniejszych stylów kierowania klasą i kompetencji, jakie posiada nauczyciel realizujący w swojej praktyce poszczególne modele, proponuje studentom analizę skuteczności poszczególnych metod w hipotetycznych sytuacjach szkolnych. W tym celu grupa zostaje podzielona na trzy zespoły. Każdy zespół otrzymuje scenariusz sytuacji, jaka może mieć miejsce w szkole (załącznik 3). Zadaniem zespołów jest zaproponowanie trzech typów reakcji nauczyciela na zaistniałą sytuację – reakcji autokratycznej, demokratycznej i liberalnej. Następnie zespoły powinny zastanowić się nad konsekwencjami każdej z reakcji i wskazać tę, która ich zdaniem byłaby najskuteczniejsza i właściwsza w omawianej sytuacji.

Omówienie:

Po zakończeniu pracy każdy zespół prezentuje kolejno trzy sposoby reakcji na sytuacje opisane w scenariuszach do zadania, a następnie określa tę, która ich zdaniem jest w opisanym przypadku najskuteczniejsza. Grupa i trener mogą zgłaszać własne sugestie i opinie. Kiedy wszystkie zaproponowane sytuacje zostaną omówione, trener może zainicjować rozmowę ze studentami:

1. Jaki styl relacji z uczniami wydaje im się najskuteczniejszy i dlaczego?
2. Czy w każdej sytuacji, jaka może zaistnieć w szkole, skuteczny będzie wyłącznie jeden model postępowania?
3. Jakie kompetencje nauczyciela są wymagane do realizowania poszczególnych modeli wykonywania pracy w tym zawodzie?

Pod koniec spotkania trener może podsumować wspólną pracę ze studentami podczas krótkiej pogadanki. Przykładowe pytania:

1. Czy zaprezentowane w czasie warsztatów informacje mogą okazać się przydatne podczas praktyk w szkole i przyszłej pracy w zawodzie nauczyciela?
2. Które z umiejętności psychopedagogicznych omówionych w czasie zajęć wydają się studentom najtrudniejsze do wypracowania?
3. Które z nich, zdaniem studentów, w ogóle nie podlegają kształtowaniu i nie da się ich wypracować?

**2. Wykluczenie
i tolerancja
w zespołach
uczniowskich**

Zajęcia poświęcone przeciwdziałaniu dyskryminacji i wykluczeniu w grupach uczniowskich mają przygotować przyszłych nauczycieli do realizowania w ich praktyce zawodowej edukacji do równości oraz wdrażania elementów edukacji międzykulturowej lub wielokulturowej. Przeprowadzane w czasie warsztatów dyskusje i pogadanki mają uzmysłwić studentom znaczenie problemu zwalczania stereotypów i uprzedzeń w prowadzonych przez nich klasach, a także wagę kształcenia postaw tolerancyjnych i otwartych u młodzieży, która w przyszłości będzie funkcjonować w wielokulturowym społeczeństwie Unii Europejskiej. Przeprowadzone podczas spotkania ćwiczenia praktyczne powinny stanowić dla studentów zestaw propozycji i pomysłów, które będą mogli wykorzystać w swojej pracy wychowawczej z młodzieżą – muszą być zatem łatwe do zaadoptowania i realizacji w warunkach szkolnych.

W trakcie warsztatów powinny zostać poruszone następujące zagadnienia:

1. geneza zjawiska dyskryminacji oraz różne formy, jakie mogą przybierać stereotypy i uprzedzenia w środowisku szkolnym; studenci powinni charakteryzować i rozumieć źródła ostracyzmu i wykluczenia, jakich ofiarami padają uczniowie w szkole, powinni potrafić definiować pojęcia takie jak: ksenofobia, etnocentryzm, rasizm, ateizm, atrakcjonizm, handikapizm, homofobia, klasizm, seksizm, a także odnosić je do realiów życia szkolnego;
2. zasady kierujące krokami nauczyciela w zakresie przeciwdziałania stereotypom i uprzedzeniom; studenci powinni umieć opisać uwarunkowania, jakie decydują o skuteczności działań wychowawczych w zakresie kształcenia postaw otwartych i tole-

rancyjnych, a także o efektywnym wdrażaniu elementów edukacji międzykulturowej; uczestnicy powinni też potrafić odnieść do realiów nauczania swojego przedmiotu najważniejsze zasady dotyczące skutecznej edukacji do równości i tolerancji, jak również potrafić podjąć – w typowych sytuacjach szkolnych – działania zmierzające do zapobiegania etykietowaniu, marginalizowaniu czy wykluczaniu poszczególnych uczniów lub ich grup ze środowiska rówieśniczego;

3. definicja pojęć: edukacja wielokulturowa, edukacja międzykulturowa – studenci powinni umieć scharakteryzować każde z tych pojęć oraz wskazać różnice pomiędzy nimi; powinni także rozumieć cele zarówno edukacji wielokulturowej, jak i międzykulturowej, jak również ich rolę w nowoczesnym europejskim społeczeństwie; powinni też potrafić określić ich miejsce w nauczaniu własnego przedmiotu;
4. założenia edukacji wielokulturowej i międzykulturowej: studenci powinni wskazywać zakres wiedzy oraz umiejętności, jakie należy przekazać uczniom w ramach kształcenia ich kompetencji międzykulturowych, powinni umieć określić sposoby włączania tego typu treści i umiejętności do procesu nauczania ich przedmiotu oraz własnych działań wychowawczych;
5. metody realizowania elementów edukacji wielokulturowej i międzykulturowej w pracy z uczniem; studenci powinni znać i potrafić zastosować w praktyce takie metody dydaktyczne, jak: metoda odwoływania się do doświadczeń, poszukiwania wspólnych korzeni, metoda osobistego kontaktu, wspólnej re-

alizacji zadania, metoda poszukiwania scenariuszy przyszłości i uczenia się z sytuacji konfliktowych.

W części praktycznej warsztatu trener może przeprowadzić z uczestnikami zaproponowane niżej ćwiczenia.

Ćwiczenie 4

Czas ćwiczenia: 20–30 minut.

Cel ćwiczenia:

Uświadomienie znaczenia i konsekwencji ulegania stereotypom wśród uczniów (w środowisku rówieśniczym i w szkole) – odwołanie się do indywidualnych doświadczeń uczestników warsztatu.

Potrzebne materiały: małe kartki samoprzylepne i długopisy dla uczestników warsztatu.

Przebieg ćwiczenia:

Trener zachęca studentów do przypomnienia sobie ich własnych doświadczeń dotyczących złego, niesprawiedliwego traktowania (przemocy, złośliwości, wulgarnych komentarzy, wyśmiewania), jakiego doświadczyli w toku edukacji szkolnej ze względu na stereotyp, jaki został im przypisany. Udział w ćwiczeniu powinien być dobrowolny ze względu na konieczność odwoływania się do – być może nieprzyjemnych – osobistych wspomnień.

Chętni studenci opowiadają o swoich doświadczeniach oraz starają się zdefiniować stereotyp, jaki zdecydował o ich gorszym potraktowaniu. Cechę leżącą u podstaw tego stereotypu (np. otyłość, małą atrakcyjność, ubóstwo, pochodzenie) zapisują na kartce samoprzylepnej, a następnie przyczepiają sobie w widocznym miejscu. Kiedy wszyscy chętni studenci

opowiedzą o swoich doświadczeniach z nietolerancją w szkole i określą stereotyp, który zdecydował o gorszym potraktowaniu ich, trener może rozpocząć z nimi rozmowę:

1. Jak się czują, będąc ocenianym przez otoczenie poprzez pryzmat tylko jednej cechy (tej, którą napisali na swoich kartkach)?
2. Czy często byli etykietowani przez innych ludzi właśnie ze względu na ten jeden atrybut?
3. Czy łatwo było pozbyć się im tego stygmatu w dorosłym życiu?
4. Czy dostrzegają jakąkolwiek zasadność w uprzedzeniach dotyczących ludzi charakteryzowanych przez tę cechę?

Kiedy w toku dyskusji uda się obalić stereotyp dotyczący danej cechy (wymienionej w trakcie ćwiczenia), studenci mogą zdjąć kartki, na których została ona zapisana.

Omówienie:

W podsumowaniu zadania trener może zapytać studentów o ich opinie dotyczące najbardziej powszechnych stereotypów i uprzedzeń wśród współczesnej młodzieży szkolnej.

1. Czy przez kilka ostatnich lat zmieniły się powody dyskryminacji w grupach uczniowskich?
2. Jakie są najczęstsze powody wykluczania uczniów z grup rówieśniczych?
3. Jaka jest rola nauczyciela w przeciwdziałaniu zjawiskom tego typu?

Ćwiczenie 5

Czas ćwiczenia: 20–30 minut.

Cele ćwiczenia:

Budowanie wiedzy na temat stereotypów; kształtowanie świadomości na temat zalet i korzyści płynących z różnorodności wśród społeczeństw.

Potrzebne materiały: duże kartony, kolorowe mazaki dla uczestników warsztatów.

Przebieg ćwiczenia:

Trener powinien zwrócić uwagę studentów na to, że zadanie, w jakim wezmą udział, jest bardzo łatwe do zaadaptowania w ich przyszłej pracy z uczniami. Następnie dzieli uczestników warsztatów na trzy grupy. Każdy z zespołów ma za zadanie stworzyć plakat ilustrujący życie społeczeństwa składającego się wyłącznie z przedstawicieli jednej grupy (zespoły mogą wybrać motyw spośród zaproponowanych poniżej):

1. kobiet,
2. mężczyzn,
3. kibiców piłkarskich,
4. osób homoseksualnych,
5. polityków,
6. ortodoksyjnych katolików.

Plakat powinien ilustrować model życia, jaki preferuje wybrane społeczeństwo, sposób spędzania czasu wolnego, organizacji pracy, formy władzy lub samorządności. Podczas prezentacji prac każdy zespół będzie mógł uzupełnić przedstawiony plakat własnym opisem.

Omówienie:

Podsumowując zadanie, trener powinien zapytać studentów:

1. Odzwierciedleniem jakich stereotypów stały się poszczególne plakaty?
2. Jakie znaczenie dla życia społeczeństwa ma różnorodność jego obywateli?
3. Jakie zagrożenia czyhają na społeczeństwa całkowicie jednolite pod względem etnicznym, religijnym, kulturowym?

Ćwiczenie 6

Czas ćwiczenia: 30–45 minut.

Cel ćwiczenia:

Zilustrowanie zjawiska etnocentryzmu jako wstęp do edukacji na temat własnej tożsamości etnicznej, narodowej, kulturowej.

Potrzebne materiały: duże kartony i kolorowe mazaki dla uczestników warsztatu.

Przebieg ćwiczenia:

Trener dzieli grupę na trzy zespoły. Każdy zespół otrzymuje zadanie – przygotowanie plakatu na wylosowany temat (dobrze, aby poszczególne zespoły nie znały tematów prac innych drużyn):

1. „Charakterystyczne cechy Polaków.”
2. „Jak Polacy widzą sami siebie?”
3. „Jaki obraz Polaków mają inne nacje?”

Kiedy plakaty będą gotowe, powinny zostać zawieszane w widocznym miejscu, tak aby wszyscy uczestnicy warsztatów mogli się z nimi zapoznać.

Omówienie:

Wnioski z zadania powinny zostać sformułowane w toku wspólnej dyskusji trenera z uczestnikami warsztatu. Przykładowe pytania:

1. Czy pomiędzy poszczególnymi plakatami występują znaczące różnice (w charakterze cech przypisywanych Polakom)? Z czego mogą one wynikać?
2. Z czego Polacy są najbardziej dumni, a czego się najbardziej wstydzą?
3. W jakim zakresie stereotypy funkcjonujące na temat Polaków, pozytywne i negatywne (w ich własnej opinii, jak i opinii innych narodowości), mają zastosowanie w praktyce?
4. Czy zdaniem studentów Polacy są nacją dojrzałą i samoświadomą etnicznie i kulturowo, czy też drzemią w nich ukryte lęki i kompleksy wobec innych narodowości?

Ćwiczenie 7

Czas ćwiczenia: 30 minut.

Cel ćwiczenia:

Praktyczne wdrażanie metod edukacji międzykulturowej.

Potrzebne materiały: kartki i długopisy dla uczestników warsztatów.

Przebieg ćwiczenia:

Po omówieniu założeń edukacji międzykulturowej oraz wielokulturowej, a także rekomendowanych do tej tematyki metod dydaktycznych, trener proponuje studentom ćwiczenie, w którym będą musieli stworzyć konspekt lekcji wychowawczej, uwzględniając w przebiegu zajęć poznane metody. Studenci będą pracować w parach. Temat zajęć z zakresu eduka-

cji międzykulturowej mogą sformułować samodzielnie bądź wybrać (wylosować) spośród zaproponowanych poniżej:

1. „Mniejszość ukraińska w moim regionie.”
2. „Tatarzy – polscy muzułmanie.”
3. „Dziedzictwo wielokulturowej Rzeczypospolitej we współczesnej rzeczywistości polskiej.”
4. „Dzieci emigrantów zarobkowych – nasi koledzy.”
5. „Nowy Rok w różnych tradycjach i kulturach.”
6. „Niemcy i Polacy – czego może nauczyć sąsiadów trudna historia?”

Prace poszczególnych zespołów powinny przybrać formę tradycyjnych konspektów lekcji, zawierających wszystkie typowe elementy takiego dokumentu. Po zakończeniu pracy konspekty powinny zostać krótko zaprezentowane i omówione przez ich autorów. Trener oraz pozostali uczestnicy warsztatu mogą zgłaszać swoje opinie i uwagi.

Omówienie:

W podsumowaniu ćwiczenia trener może zapytać studentów:

1. Czy zaprezentowane metody pracy z uczniami będą łatwe do zaadaptowania w nauczaniu ich przedmiotu?
2. Co może dodatkowo wpłynąć na efektywność realizacji założeń edukacji międzykulturowej?
3. Jakie problemy natury etnicznej, wyznaniowej i kulturowej są najbardziej charakterystyczne dla ich regionu?

Na zakończenie spotkania trener może zapytać studentów o ich wrażenia i uwagi dotyczące zrealizowanego bloku tematycznego:

1. Z jakimi problemami z zakresu dyskryminacji i krzywdzących stereotypów spodziewają się spotkać w czasie praktyk w szkołach?
2. Które z uprzedzeń wydają się im najtrudniejsze do zwalczenia?
3. Czy zaprezentowane w czasie warsztatów metody i wskazówki dotyczące pracy nauczyciela w przeciwdziałaniu dyskryminacji i kształceniu kompetencji międzykulturowych wydają im się przydatne w pracy w szkole?

3. Komunikacja pedagogiczna

Ze względu na znaczenie tematyki komunikacji pedagogicznej oraz umiejętności praktycznych z tego zakresu w przygotowaniu zawodowym przyszłych pedagogów zajęcia poświęcone problematyce zaprezentowanej w tym bloku powinny objąć dwa dwugodzinne spotkania. W trakcie tych warsztatów trener powinien zapoznać uczestników z problematyką komunikacji pedagogicznej jako jednej z najważniejszych kompetencji skutecznego pedagoga. W przeważającej mierze może bazować tu na wiedzy studentów o komunikacji interpersonalnej, jaką prawdopodobnie zgromadzili w toku zajęć z psychologii, wchodzących w program studiów na specjalnościach nauczycielskich. Posiadane już informacje i umiejętności uczestników należy odnieść do sytuacji charakterystycznych dla środowiska szkolnego i pracy wychowawczej z dziećmi i młodzieżą. W trakcie spotkań warsztatowych poświęconych wskazanej problematyce powinny zostać omówione następujące bloki tematyczne:

1. definicja i specyfika komunikacji pedagogicznej – po zakończeniu warsztatów studenci powinni potrafić określić charakterystyczne cechy komunikacji, jaka ma miejsce pomiędzy nauczycielem i uczniem w środowisku szkolnym, powinni też rozumieć wpływ tych czynników na faktyczne aspekty budowania ich relacji z uczniem w czasie praktyk i przyszłej pracy w szkole; muszą też dostrzegać znaczenie poprawnej komunikacji pedagogicznej dla jakości i efektywności wszelkich działań dydaktycznych i wychowawczych nauczyciela;
2. najważniejsze bariery w komunikacji pomiędzy nauczycielem i uczniem – studenci powinni potrafić określić przeszkody w efektywnym porozumiewaniu się nauczyciela z uczniami

oraz wskazać praktyczne sposoby zapobiegania powstawaniu tego rodzaju szumów komunikacyjnych;

3. zasady budowania efektywnej komunikacji pedagogicznej – studenci powinni poznać i przećwiczyć w symulowanych sytuacjach techniki unikania szumów w komunikacji pedagogicznej, jak również metody budowania efektywnej komunikacji z uczniem; uczestnicy warsztatów powinni umieć zastosować te metody w czasie praktyk w szkołach;
4. charakterystyka komunikacji niewerbalnej w warunkach szkolnych – studenci powinni umieć opisać najważniejsze funkcje komunikacji niewerbalnej w relacjach interpersonalnych, ze szczególnym uwzględnieniem relacji typowych dla środowiska szkolnego; powinni umieć przenieść te wiadomości na grunt własnych doświadczeń w zakresie interpretowania mowy ciała rozmówcy i wpływu sygnałów pozasłownych na ogólny odbiór komunikatów; uczestnicy warsztatów powinni rozpoznawać najbardziej charakterystyczne dla nich świadome oraz nieświadome gesty, odruchy, postawy, jakie przyjmują podczas różnego typu relacji interpersonalnych, powinni potrafić – w zakresie, w jakim jest to możliwe – kontrolować i wykorzystywać mowę ciała w celu wzmacniania i ułatwiania swojej komunikacji z uczniem w czasie praktyk;
5. zasady skutecznego interpretowania pozasłownych komunikatów uczniów – uczestnicy warsztatów powinni poznać najbardziej typowe dla środowiska szkolnego sygnały niewerbalne, formułowane przez nauczycieli i uczniów, umieć określić potencjalne znaczenie poszczególnych sygnałów, umieć świadomo-

mie (w takim zakresie, w jakim jest to możliwe) wykorzystywać najpowszechniejsze tego typu komunikaty w celu wzmacniania i akcentowania przekazów kierowanych do uczniów; powinni też potrafić odróżnić przypadkowe odruchy psychofizyczne od rzeczywistych sygnałów niewerbalnych, informujących nauczyciela o stanie emocjonalnym, poziomie motywacji, stopniu koncentracji ucznia w czasie zajęć szkolnych;

6. reguły aktywnego słuchania w komunikacji pomiędzy nauczycielem i uczniem – studenci powinni potrafić scharakteryzować i zastosować w praktyce postawę aktywnego słuchacza; powinni znać najłatwiejsze do zastosowania w warunkach szkolnych i w relacji z uczniem techniki aktywnego słuchania oraz trenować ich wdrażanie w symulowanych sytuacjach.

Celem zilustrowania wymienionych zagadnień i praktycznego kształcenia opisanych wyżej umiejętności trener może przeprowadzić poniższe ćwiczenia i symulacje.

Ćwiczenie 8

Czas ćwiczenia: 20–30 minut.

Cel ćwiczenia:

Ćwiczenie umiejętności efektywnego porozumiewania się nauczyciela z uczniami – nauka przekazywania im wiedzy zgodnie z zasadami skutecznej komunikacji pedagogicznej, wypracowanymi podczas zajęć warsztatowych.

Potrzebne materiały: Fragmenty tekstów o charakterze naukowym z dziedziny dotyczącej przedmiotu, którego będą uczyć w przyszłości uczestni-

cy kursu (język polski, język angielski, język rosyjski, wiedza o społeczeństwie). Mogą to być np. fragmenty artykułów publikowanych w Internecie. Nie powinny to być długie wycinki (około pół strony formatu A4). Powinny zawierać informacje, które nauczyciele mogą wykorzystać w trakcie lekcji. Trener musi przygotować taką ilość materiałów, która będzie odpowiadała liczbie uczestników kursu.

Przebieg ćwiczenia:

Po omówieniu zagadnień związanych z efektywną komunikacją pedagogiczną, jak również najważniejszych zasad, którymi powinni kierować się nauczyciele, formułując komunikaty przeznaczone dla uczniów, studenci powinni mieć okazję praktycznego przećwiczenia owych zagadnień. W tym celu każdy z uczestników warsztatów powinien otrzymać fragment wydrukowanego tekstu o charakterze naukowym. Zadanie będzie polegać na przedstawieniu informacji zawartych w artykule w sposób przystępny dla uczniów szkoły podstawowej (klasy IV–VI). Studenci powinni otrzymać 10 minut na zapoznanie się z tekstem, a następnie każdy z nich powinien zaprezentować około 2–3-minutowe wystąpienie na dany temat.

Omówienie:

Każde z miniwystąpień powinno zostać wspólnie omówione przez trenera i grupę. Kryteria, jakie powinny być brane pod uwagę:

1. Dostosowanie języka do wieku odbiorców.
2. Czy zostało nawiązane porozumienie ze słuchaczami, czy mówca wchodził z nimi w interakcję?
3. Sygnały niewerbalne, wysyłane podczas wystąpienia – czy wzmacniały, czy też może osłabiały przekaz słowny?
4. Artykulacja i modulacja głosu – czy wpływała na atrakcyjność i jakość wystąpienia?

5. Czy temat został przedstawiony w sposób mogący zainteresować uczniów? Co na to wpłynęło?

Ćwiczenie 9

Czas ćwiczenia: 20–30 minut.

Cele ćwiczenia:

Pokazanie różnych sposobów odbioru komunikatów przez słuchaczy; uświadomienie wpływu stanu emocji nadawcy (a także wysyłanych przez niego sygnałów werbalnych i niewerbalnych) na efektywność procesu komunikacji.

Potrzebne materiały: scenariusze sytuacji – załącznik 4.

Przebieg ćwiczenia:

Spśród grupy należy wyłonić trzech ochotników, którzy wcielą się w rolę nauczyciela przekazującego klasie określone informacje. Każdy z nich losuje scenariusz sytuacji, którą ma przedstawić, wraz z określeniem sposobu, w jaki powinien to zrobić (w scenariuszu wskazane są emocje, jakie mają towarzyszyć komunikatowi werbalnemu). Następnie każdy z wyłonionych do zadania studentów odgrywa swoją rolę. Pozostali uczestnicy grupy powinni spróbować wczuć się w sytuację uczniów, do których kierowane są komunikaty nauczycieli.

Po odegraniu wszystkich trzech scenek każda z nich powinna zostać wspólnie omówiona pod następującymi kątami:

1. Jakie informacje „uczniowie” – studenci zapamiętali z poszczególnych komunikatów?

2. Czy zdaniem odbiorców informacja przekazana przez nauczyciela dotyczyła kwestii przyjemnych czy nieprzyjemnych dla uczniów?
3. Jakie emocje u odbiorców wywołały poszczególne komunikaty „nauczycieli”?

Omówienie:

Po zakończeniu ćwiczenia trener powinien porozmawiać ze studentami na temat wpływu emocji demonstrowanych przez nauczyciela na uczniowski odbiór formułowanych przez niego komunikatów. Pytania, które prowadzący może zadać w czasie takiej pogadanki:

1. W jaki sposób emocje i sygnały niewerbalne wysyłane przez „nauczycieli” zaburzyły efektywność komunikacji z „uczniami”?
2. Z którego komunikatu odbiorcy zapamiętali najwięcej informacji? Co na to wpłynęło?
3. Jakie warunki powinny zostać spełnione, aby tego typu komunikacja pomiędzy nauczycielem a uczniem była najbardziej efektywna?

Ćwiczenie 10

Czas ćwiczenia: 20 minut.

Cel ćwiczenia:

Zrozumienie znaczenia i sposobów komunikacji niewerbalnej.

Potrzebne materiały: małe karteczki z zadaniami dla grup uczestników.

Przebieg ćwiczenia:

Omawiając zagadnienie komunikacji niewerbalnej, trener może zaproponować studentom ćwiczenie, które zilustruje znaczenie takiej formy ko-

munikacji i pozwoli im przećwiczyć różne sposoby porozumiewania się bez użycia słów.

Trener dzieli studentów na dwa zespoły, które będą ze sobą rywalizować w specyficznej, zmodyfikowanej formule kalamburów. Zadaniem każdego zespołu jest ustawienie konstrukcji z własnych ciał. Zespoły losują temat konstrukcji, ale w trakcie wykonywania budowli z ciał nie mogą porozumiewać się ze sobą za pośrednictwem mowy. Jeden zespół demonstruje swoją budowlę, zaś zadaniem drugiego zespołu jest odgadnięcie, jaką konstrukcję zbudowali przeciwnicy. W konkursie nie ma wygranych ani przegranych, chodzi tylko o to, żeby skutecznie odgadnąć, jaka konstrukcja jest tworzona. W zależności od czasu, jakim dysponuje trener, zabawę można powtórzyć kilka razy. Propozycje budowli do skonstruowania dla uczestników: tramwaj, kołyska, samolot, kusza, pług śnieżny.

Omówienie:

Kiedy zabawa zostanie zakończona, trener może przeprowadzić z uczestnikami rozmowę na temat sposobu, w jaki komunikowali się ze sobą podczas ćwiczenia, oraz warunków skuteczności tego typu komunikacji.

Przykładowe pytania:

1. Co było najtrudniejsze w zadaniu, w którym nie można było porozumiewać się za pomocą mowy?
2. Co było najtrudniejsze i najważniejsze w osiągnięciu porozumienia przy posługiwaniu się wyłącznie komunikacją niewerbalną?
3. W jaki sposób gesty oraz mimika mogą zastąpić komunikację werbalną?

Ćwiczenie 11

Czas ćwiczenia: 30 minut.

Cel ćwiczenia:

Trening umiejętności odczytywania i interpretowania komunikatów niewerbalnych.

Potrzebne materiały: opis postaci, w jaką wcielić będą się studenci – załącznik 5, kartki i długopisy dla każdego uczestnika.

Przebieg ćwiczenia:

Każdy student otrzymuje charakterystykę postaci, w którą będzie się wcielił podczas zadania. Po przeczytaniu opisu zawartego w załączniku 5 każdy z uczestników warsztatu powinien na kartce dopisać trzy dodatkowe cechy charakteru, w które chciałby wyposażyć swoją postać (nerwowość, wesołość, nieśmiałość, wybuchowość). Cechy te mogą być całkowicie sprzeczne z wizerunkiem zaprezentowanym w opisie. Kartek z wypisanymi cechami studenci nikomu nie pokazują. Następnie chętni uczestnicy na forum grupy odegrywają postać przedstawioną w opisie w taki sposób, aby w komunikacie słownym przedstawić informacje o tej sobie zawarte w opisie, a w komunikatach pozawerbalnych wyrazić cechy zapisane przez siebie na kartce. Po każdej prezentacji grupa wskazuje na cechy charakteru, które jej zdaniem zostały wyrażone w prezentacji. Jeśli cechy te pokrywają się z zapisanymi na kartce, komunikaty pozawerbalne sformułowane przez osobę wcielającą się w rolę były czytelne.

Omówienie:

W podsumowaniu zadania trener może zapytać grupę:

1. Czy w przypadku poszczególnych prezentacji komunikaty werbalne i pozawerbalne były spójne, czy może sprzeczne?

2. Który rodzaj komunikatów był ich zdaniem bardziej wiarygodny?
3. Jakie gesty, odruchy, postawy wskazywały na poszczególne cechy charakteru odgrywanej postaci?

Ćwiczenie 12

Czas ćwiczenia: 15 minut.

Cel ćwiczenia:

Trening umiejętności słuchania i konstruowania logicznej wypowiedzi, nawiązującej do tematu podjętego przez rozmówcę.

Potrzebne materiały: kartki i długopisy dla każdego uczestnika grupy, pojemnik do losowania kartek.

Przebieg ćwiczenia:

Na kartkach każdy uczestnik zapisuje jeden zupełnie przypadkowy rzeczownik i jeden również przypadkowy (nie powiązany z rzeczownikiem) przymiotnik lub przysłówek. Wszystkie kartki wrzucane są do pojemnika. Uczestnicy warsztatu i trener siadają w kręgu. Ich zadaniem będzie opowiedzenie bajki. Każda osoba sformułuje jedno zdanie bajki, które obowiązkowo będzie zawierało słowa wylosowane z pojemnika. Trener rozpoczyna zabawę, losując z pojemnika kartkę z rzeczownikiem i przymiotnikiem, a następnie układa pierwsze zdanie historii, zawierające dwa wylosowane słowa. Osoba siedząca po jego lewej stronie dopowiada kolejne zdanie, które musi nawiązywać treścią do poprzedniego i zawierać dwa słowa wylosowane z pojemnika. Zabawa kończy się, kiedy wszystkie kartki z pojemnika zostaną rozlosowane.

Omówienie:

Po zakończeniu ćwiczenia trener może zapytać studentów:

1. Czy podobała im się skonstruowana wspólnie bajka?
2. Jakie trudności sprawiało im nawiązywanie do wypowiedzi poprzednika?
3. Co w przeprowadzonym ćwiczeniu decydowało o zbudowaniu przez jego uczestników logicznej i zwartej historii?

Ćwiczenie 13

Czas ćwiczenia: 15–20 minut.

Cel ćwiczenia:

Trening umiejętności aktywnego słuchania i pozyskiwania pożądanых informacji.

Potrzebne materiały: zestawy informacji, które powinni pozyskać poszczególni studenci w czasie prowadzonych wywiadów – załączniki 6A i 6B, długopisy dla uczestników.

Przebieg ćwiczenia:

Trener dzieli studentów na pary, które będą ze sobą prowadziły rozmowę. Jedna osoba z pary otrzymuje załącznik 6A, druga osoba załącznik 6B. Treść załączników nie powinna być znana innym uczestnikom zadania. W trakcie rozmowy zadaniem każdego z uczestników będzie uzyskanie na temat rozmówcy jak najwięcej konkretnych informacji (wskazanych w załącznikach 6A i 6B), o które jednak nie może zapytać wprost. Powinien tak kierować rozmową, aby w naturalny sposób doprowadziła ona do odpowiedzi na wskazane pytania (niekoniecznie wszystkie, ale im więcej informacji zostanie zgromadzonych, tym lepszy będzie rezultat zadania).

Kiedy uczestnik zadania uzyska pożądaną informację, zapisuje ją na kartce. W tym czasie trener powinien krążyć po sali, przysłuchiwać się poszczególnym wywiadam i zwracać uwagę, na ile poszczególni studenci realizują zasady aktywnego słuchania. Na przeprowadzenie wywiadów studenci powinni mieć około 5–7 minut.

Omówienie:

Po zakończeniu wywiadów trener powinien przeanalizować zadanie ze studentami. Przykładowe pytania:

1. Czy trudno było uzyskać wymagane informacje, nie mając możliwości pytania wprost?
2. Jakie środki stosowali studenci przy moderowaniu rozmowy, aby sprowadzić ją na pożądaną tory?
3. Jakie czynniki występujące w trakcie rozmowy mogą sprzyjać otwartości i szczerości rozmówcy, a jakie mogą utrudniać porozumienie i zdobywanie potrzebnych informacji?

Podsumowując spotkania poświęcone tematyce efektywnej komunikacji pedagogicznej, trener powinien zapytać uczestników warsztatów o ich uwagi i refleksje dotyczące poruszanych zagadnień. Może posłużyć się przy tym następującymi pytaniami:

1. Czy zaprezentowanie w czasie spotkań informacje i kształcone umiejętności mogą mieć praktyczne zastosowanie podczas praktyk w szkołach?
2. Które z problemów dotyczących komunikacji pedagogicznej wydają się studentom najistotniejsze, a które ich zdaniem wydają się mieć mniejsze znaczenie?

3. Jakie są największe obawy studentów w kwestii nawiązywania przez nich porozumienia z uczniami – czego się boją, co wydaje im się szczególnie trudne?
4. Jakie działania może podjąć nauczyciel, chcąc doskonalić swoje kompetencje wymagane w budowaniu efektywnej komunikacji pedagogicznej z uczniami?

**4. Kierowanie grupą
i budowanie zespołu
klasowego**

Zagadnienie kierowania grupą uczniowską może okazać się kluczowe dla wszelkich dalszych poczynań uczestników kursu, zarówno podczas praktyk pedagogicznych w szkołach, jak i przyszłej pracy w charakterze nauczyciela i wychowawcy. To w dużej mierze od umiejętności kierowniczych nauczyciela – jego zdolności do budowania z uczniów zgranego zespołu, wydobywania potencjału drzemiącego tak w grupie, jak i w pojedynczych osobach, wskazywania uczniom celu oraz motywowania do jego osiągnięcia – zależy skuteczność procesu dydaktycznego i wychowawczego. Dlatego też omówieniu zagadnień dotyczących tej tematyki oraz praktycznemu treningowi umiejętności związanych z pracą w zespole i kierowaniu nim należy poświęcić odpowiednią ilość warsztatu (minimum cztery godziny).

Problematyka, która powinna zostać omówiona w czasie tej części warsztatów, obejmuje trzy bloki tematyczne:

1. Fazy rozwojowe grupy. W tym zakresie studenci powinni:
 - a. umieć zdefiniować pojęcie grupy społecznej i odnieść je do specyfiki uczniowskiej grupy klasowej;
 - b. rozumieć znaczenie znajomości dynamiki procesu grupowego dla planowania skutecznych działań integracyjnych, a następnie usprawniających działanie zespołu uczniowskiego;
 - c. umieć scharakteryzować poszczególne fazy rozwojowe grupy uczniowskiej oraz wskazać specyficzne potrzeby uczniów na każdym z etapów integracji zespołu;
 - d. potrafić w praktyce zaplanować zajęcia sprzyjające budowie zintegrowanego i spójnego zespołu klasowego;
 - e. znać i umieć zastosować w praktyce zasady konstruowania kontraktu klasowego.

2. Role grupowe przyjmowane przez uczniów. W tym zakresie studenci powinni:
 - a. umieć zdefiniować pojęcie roli grupowej i odnieść je do specyfiki pracy z uczniami w szkole;
 - b. charakteryzować najważniejsze role grupowe oraz wskazywać czynniki, które pozwolą nauczycielowi rozpoznać daną rolę, obieraną przez ucznia;
 - c. rozpoznawać własną preferowaną rolę w zespole;
 - d. wskazywać role formalne i nieformalne, które przypisywane są uczniom w środowisku szkolnym;
 - e. rozumieć konsekwencje stygmatyzowania i etykietowania uczniów na podstawie subiektywnych przesłanek, opisywać zjawiska określane jako efekt Golema, efekt Pigmaliona, efekt Galatei;
 - f. umieć zastosować w praktyce zasady skutecznego rozdziału ról formalnych i wykorzystywać potencjał związany z przyjmowaniem przez uczniów ról nieformalnych w pracy z zespołem klasowym.
3. Modele kierowania grupą uczniowską przez nauczyciela. W tym zakresie studenci powinni:
 - a. wskazywać czynniki i kompetencje składające się na skuteczne kierowanie zespołem zadaniowym, uczniowskim;
 - b. umieć diagnozować własne predyspozycje do pełnienia funkcji lidera i potrafić zaplanować działania doskonalące w zakresie umiejętności niezbędnych do skutecznego wywiązywania się z zadań formalnego i nieformalnego przywódcy zespołu klasowego;

- c. rozumieć i umieć scharakteryzować koncepcję przywództwa sytuacyjnego oraz odnieść jej założenia do specyfiki środowiska szkolnego i zadań nauczyciela jako lidera zespołu uczniowskiego;
- d. określać etapy dojrzałości ucznia/pracownika¹, wskazane w koncepcji przywództwa sytuacyjnego, a także charakteryzować potrzeby ucznia/pracownika w każdej z tych faz;
- e. planować działania nauczyciela wobec ucznia, charakterystyczne dla poszczególnych modeli kierownictwa w koncepcji przywództwa sytuacyjnego.

Aby zilustrować zagadnienia teoretyczne, poruszane w trakcie spotkań poświęconych tematyce budowy zgranego zespołu uczniowskiego, jak również w celu stworzenia studentom warunków dla kształcenia i doskonalenia umiejętności praktycznych związanych z tymi zagadnieniami, trener może przeprowadzić następujące ćwiczenia.

Ćwiczenie 14

Czas ćwiczenia: 30–40 minut.

Cele ćwiczenia:

Kształcenie umiejętności rozpoznawania etapu rozwoju grupowego klasy oraz planowania przez nauczyciela działań integrujących klasę.

¹ Twórcami tej koncepcji są Paul Hersey i Kenneth H. Blanchard, którzy w latach 70. XX wieku zwrócili uwagę właśnie na skuteczność dostosowywania stylu kierownictwa do etapu rozwoju pracownika oraz fazy rozwojowej, w której znajduje się grupa. Okazało się, że te idee mogą mieć doskonałe zastosowanie także w wychowaniu i pedagogice, przez co z czasem przywództwo sytuacyjne zaczęto rekomendować jako skuteczną metodę postępowania z dziećmi rodziców i nauczycieli).

Potrzebne materiały: papier i długopisy dla uczestników, charakterystyka grupy uczniowskiej – załącznik 7, karty pracy dla zespołów – załącznik 8.

Przebieg ćwiczenia:

Trener wyjaśnia uczestnikom, że w swojej pracy zawodowej mogą się spotkać z różnymi klasami, znajdującymi się na odmiennych etapach rozwoju grupowego. Czasem głównym zadaniem nauczyciela będzie stworzenie warunków do integracji uczniów, ale może się zdarzyć, że najważniejszym celem będzie właśnie zintegrowanie nauczyciela (jako elementu „nowego”) z ukształtowanym już zespołem uczniowskim. Dlatego w tym zadaniu studenci, na podstawie otrzymanej charakterystyki grupy, do jakiej mogą trafić w przyszłej pracy zawodowej, będą określali przypuszczalną fazę jej rozwoju oraz planowali działania nauczyciela, zmierzające do jej integracji.

Trener dzieli studentów na trzy zespoły. Każdy z nich otrzymuje charakterystykę wybranej grupy uczniów – załącznik 7. Zadaniem studentów jest określenie potrzeb każdego scharakteryzowanego zespołu uczniów oraz zaplanowanie w tym kontekście działań nauczyciela, zmierzających do uzupełnienia deficytów klasy w zakresie kompetencji wymaganych w tego typu zespole zadaniowym. Pomocą w wykonaniu zadania może być karta pracy – załącznik 8.

Po zakończeniu pracy przedstawiciele poszczególnych zespołów prezentują najpierw charakterystykę klasy, która stanowiła przykład w ćwiczeniu, a następnie wnioski płynące z przeprowadzonej analizy i adekwatne do nich działania nauczyciela.

Omówienie:

W kontekście każdej prezentacji prowadzący oraz pozostali uczestnicy warsztatu mogą zgłaszać swoje uwagi i spostrzeżenia. Trener, omawiając

wyniki pracy poszczególnych zespołów, powinien zwrócić uwagę na następujące kwestie:

1. trafność określenia potencjalnej fazy rozwoju grupowego,
2. trafność zaproponowanych działań nauczyciela,
3. realność zaproponowanych działań nauczyciela i ich spodziewane rezultaty dla integracji i spójności zespołu uczniowskiego.

Ćwiczenie 15

Czas ćwiczenia: 20–30 minut.

Cel ćwiczenia:

Zawieranie z klasą kontraktu, regulującego normy postępowania w zespole klasowym.

Potrzebne materiały: tablica, duże kartony i kolorowe mazaki.

Przebieg ćwiczenia:

Trener wyjaśnia uczestnikom, że problemem w konstruowaniu kontraktów grupowych jest pogodzenie interesów i potrzeb różnych członków zespołu. W przypadku tworzenia kontraktu klasowego takim konfliktem będzie pogodzenie wymogów regulaminów szkolnych i interesów nauczyciela jako osoby odpowiedzialnej za realizację materiału nauczania, jak również egzekwowanie dyscypliny szkolnej, z potrzebami uczniów, ich poczuciem wolności i chęcią współdecydowania o sprawach związanych z życiem klasy. Dlatego w zadaniu tym studenci będą podzieleni na dwa zespoły: grupę „nauczycieli” i grupę „uczniów”. Każdy zespół będzie musiał przygotować projekt kontraktu obejmującego zasady nauki i pracy w klasie, reguły wzajemnych relacji pomiędzy uczniami oraz uczniami i nauczycielem, a także (co ważne!) sankcje związanych ze złamaniem któregoś z

z punktów kontraktu. Grupa „nauczycieli” przygotowuje optymalny kontrakt właśnie z perspektywy wychowawcy kierującego klasą, grupa „uczniów” przygotowuje kontrakt, jaki ich zdaniem chcieliby realizować uczniowie. Kontrakty będą wykonywane w formie plakatu, który następnie powinien zostać zawieszony w widocznym miejscu, aby wszyscy członkowie grupy warsztatowej mogli się z nim zapoznać.

Omówienie:

Kiedy plakaty zostaną ukończone, trener powinien je omówić wraz ze studentami:

1. Jakie elementy współpracy w klasie i jakie zasady okazały się najistotniejsze z perspektywy uczniów, a jakie z perspektywy nauczycieli?
2. Jakie elementy kontraktów są nie do przyjęcia dla uczniów, a jakie dla nauczycieli? Dlaczego?
3. W jaki sposób nauczyciel, we wzorcowo skonstruowanym, kompromisowym kontrakcie klasowym, może pogodzić własne wymagania oraz wymagania szkoły z postulatami uczniów?

Zamknięciem ćwiczenia powinno być wspólne opracowanie (na podstawie dwóch przygotowanych propozycji) wzorcowego kontraktu dotyczącego życia i pracy w klasie, który zostanie zapisany przez trenera na tablicy.

Ćwiczenie 16

Czas ćwiczenia: 30–40 minut.

Cel ćwiczenia:

Określenie wpływu przyjmowania wybranych ról grupowych na efektywność pracy w zespole.

Potrzebne materiały: papier i mazaki dla uczestników warsztatu, kolorowe gazety, stare dzienniki prasowe, losy z poszczególnymi rolami grupowymi wymienionymi w materiałach szkoleniowych (w podrozdziale *Role grupowe – rozpoznawanie ich przez nauczyciela i wykorzystywanie dla optymalnego organizowania pracy w klasie*): szef, strażnik norm, ekspert, mediator, krytykant, buntownik, pomysłodawca, błazen, sierotka, olewacz.

Przebieg ćwiczenia:

Po omówieniu zagadnienia ról grupowych i wpływu, jaki poszczególne z nich wywierają na efektywność pracy zespołowej, trener proponuje studentom zadanie (mogą oni zastosować je także we własnej pracy z uczniami przy analogicznym temacie). Każdy student losuje najpierw rolę, jaką będzie miał do odegrania podczas pracy (uczestnicy nie informują się o wylosowanych rolach). Następnie grupa rozpoczyna realizację zadania: są klasą, która ma w szkole „rozkreślić interes”. Jej uczniowie uruchomią stragan, na którym będą sprzedawać samodzielnie wybrany i wytworzony rodzaj asortymentu. W zadaniu funkcję tego asortymentu będą pełniły gazety, z których studenci mają przygotować wybrany produkt (czy raczej jego atrapę). Uczniowie przedsiębiorczej klasy sami muszą wytypować osoby odpowiedzialne za produkcję, sprzedaż, logistykę, reklamę, kierownictwo i księgowość, a następnie uruchomić wspomniany stragan i rozpocząć sprzedaż. Trener uważnie przygląda się pracy studentów i odgrywanym przez nich rolom. Ćwiczenie kończy się w momencie, kiedy stragan jest uruchomiony, przedsięwzięcie rozreklamowane i rozpoczyna się sprzedaż wykonanego produktu.

Omówienie:

Podsumowaniem zadania powinna być wspólna dyskusja na temat jakości pracy zespołowej podczas realizacji przedsięwzięcia i przybieranych ról grupowych. Przykładowe pytania:

1. Jakie role studenci odgrywali podczas pracy?
2. Czy identyfikowali się z wylosowanymi rolami grupowymi?
Co wydawało im się najłatwiejsze, co najtrudniejsze w odgrywanej roli?
3. W jakiej roli sami widzą siebie podczas pracy grupie?
4. Które postaci miały najbardziej pozytywny, które najbardziej destruktywny wpływ na przebieg pracy?
5. Co sprawiło największą trudność podczas pracy nad zadaniem?
6. Jakie działania i czyje postępowanie wpływało pozytywnie na przebieg pracy?

Ćwiczenie 17

Czas ćwiczenia: 10 minut.

Cel ćwiczenia:

Określenie czynników destrukcyjnych dla pracy zespołowej.

Potrzebne materiały: tablica i mazaki.

Przebieg ćwiczenia:

Trener proponuje studentom burzę mózgów dotyczącą zagadnienia: *Co najbardziej dezorganizuje pracę w zespole?*, a następnie zachęca studentów do opierania się na własnych doświadczeniach odnoszących się do pracy w grupie, także tych zdobytych w poprzednim ćwiczeniu. Studenci zgłaszają swoje pomysły – mogą one dotyczyć destrukcyjnych dla pracy

zespołowej postaw i zachowań członków zespołu, warunków i czynników związanych z otoczeniem, w jakim przebiega praca, określonych działań dotyczących kierowania zespołem. Wszystkie propozycje trener zapisuje na tablicy.

Omówienie:

Kiedy pomysły zostaną już zapisane, trener powinien omówić je wspólnie z grupą. Wnioski płynące z zadania powinny dotyczyć sposobów eliminowania przez nauczyciela wskazanych destrukcyjnych czynników z pracy zespołowej, realizowanej przez uczniów w szkole.

Ćwiczenie 18

Czas ćwiczenia: 30 minut.

Cel ćwiczenia:

Kształcenie umiejętności kierowania pracą ucznia zgodnie z teorią przywództwa sytuacyjnego.

Potrzebne materiały: losy dla studentów zawierające opis fazy rozwojowej ucznia zgodnie z koncepcją przywództwa sytuacyjnego (entuzjastyczny debiutant, rozczarowany adept, ostrożny praktyk, samodzielny ekspert) oraz losy zawierające temat zadania dla osoby wcielającej się w postać nauczyciela.

Przebieg ćwiczenia:

Trener prosi uczestników, aby dobrali się w pary. Będą one odgrywały scenki, zamieniając się rolami nauczyciela i ucznia. „Uczeń” losuje kartkę, która wskazuje fazę jego biegłości w określonej czynności, natomiast „nauczyciel” – kartkę wskazującą aktywność, której powinien nauczyć podopiecznego. Nauczanie powinno postępować zgodnie z modelem od-

powiednim dla fazy, w jakiej znajduje się uczeń (w koncepcji przywództwa sytuacyjnego są to: instruowanie – dla entuzjastycznego debiutanta, konsultowanie – dla rozczarowanego adepta, wspieranie – dla ostrożnego praktyka, delegowanie – dla samodzielnego eksperta).

Propozycje aktywności, jakie mogą znaleźć się na losach dla nauczycieli:

1. Nauka stosowania strony biernej (w dowolnym języku).
2. Nauka ekspresyjnej recytacji.
3. Nauka grzecznego zachowania w sytuacjach formalnych (w dowolnym języku).
4. Nauka pisania listu motywacyjnego do pracodawcy (w dowolnym języku).
5. Nauka prowadzenia rzeczowej debaty (na dowolny temat) i asertywnego prezentowania swoich opinii.

Omówienie:

Trener obserwuje scenki odgrywane w parach, zwraca uwagę przede wszystkim na trafność stosowanych przez studentów modeli przywództwa sytuacyjnego. Po zakończeniu części praktycznej ćwiczenia może zapytać studentów o ich uwagi i refleksje:

1. Stosowanie których modeli wydało im się szczególnie trudne lub szczególnie proste?
2. W jaki sposób nauczyciel może zastosować omawiane modele kierownictwa w pracy z całą klasą?
3. Jakie są warunki skutecznego stosowania koncepcji przywództwa sytuacyjnego w pracy nauczyciela w szkole?
4. Jakimi kompetencjami powinien wyróżniać się nauczyciel stosujący w swojej pracy wychowawczej dany model kierownictwa?

Na zakończenie cyklu spotkań poświęconych tematyce budowania przez nauczyciela zgranego zespołu klasowego trener może przeprowadzić ze studentami rozmowę, pozwalającą zebrać wnioski płynące ze wspólnej pracy w trakcie tego bloku tematycznego warsztatów. Przykładowe pytania:

1. Które z zaprezentowanych podczas spotkań informacji wydają się studentom wyjątkowo przydatne w późniejszych praktykach pedagogicznych i w przyszłej pracy w szkole?
2. Jakie skutki może mieć zaniechanie przez nauczyciela działań zmierzających do zintegrowania zespołu uczniowskiego?
3. Jakie korzyści dla procesu dydaktycznego i wychowawczego może przynieść poświęcanie przez nauczyciela czasu na działania zmierzające do poprawienia jakości i efektywności pracy zespołowej w klasie?
4. Jakie działania doskonalące może podjąć nauczyciel chcący skutecznie formować zgrany zespół uczniowski i pełnić w nim funkcję naturalnego lidera?

**5. Aktywizacja
uczniów – wybrane
metody
i techniki pracy**

Zajęcia dotyczące zastosowania metod aktywizujących w nauczaniu języka polskiego, języków obcych oraz wiedzy o społeczeństwie powinny być realizowane w czasie przeznaczonym na dwa spotkania warsztatowe. Trener powinien zadbać, aby miały one przede wszystkim charakter praktyczny. Studenci najprawdopodobniej posiadają wiedzę teoretyczną, dotyczącą wykorzystania tego rodzaju metod i technik pracy z uczniem, ponieważ tematyka ta znajduje się w programie zajęć z zakresu dydaktyki przedmiotowej na poszczególnych specjalnościach. W czasie warsztatów uczestnicy powinni przede wszystkim mieć okazję wypróbowania tej wiedzy w praktyce, przećwiczenia poszczególnych metod tuż przed rozpoczęciem praktyk zawodowych w szkołach. Dlatego ćwiczenia wybierane przez trenera w trakcie warsztatów powinny być łatwe do zaadaptowania przez studentów w pracy z uczniami. W zależności od składu grup warsztatowych (udziału przyszłych nauczycieli poszczególnych przedmiotów), trener może modyfikować treść ćwiczeń, tak aby odnosiły się one do tematyki przedmiotu, jakiego będą nauczać uczestnicy danej grupy.

Na wstępie trener powinien zwrócić uwagę studentów na metody dydaktyczne, jakimi realizowane są warsztaty. Może ich przy tej okazji zapytać:

1. Które z dotychczasowych metod pracy stosowanych podczas warsztatów można określić jako aktywizujące?
2. Jakie metody (stosowane podczas warsztatów) wydają się studentom najbardziej efektywne, poprzez które zadania nauczyli się najwięcej?
3. Jakie warunki musi spełniać zadanie, aby mogło być uznane za zrealizowane metodą aktywizującą?

4. Co przeszkadza aktywizacji uczestnika podczas realizacji zadania (na przykładzie ćwiczeń warsztatowych, w których brali udział studenci)?

Poza zaprezentowaniem i przeciwieciem wybranych technik aktywizujących trener powinien zwrócić uwagę studentów na dwie kwestie: potencjał metod opartych na dyskusji w nauczaniu przedmiotów takich jak język polski, języki obce i wiedza o społeczeństwie, a także zasady pracy metodą projektu edukacyjnego. Oba zagadnienia powinny zostać szczegółowo omówione w trakcie szkolenia ze względu na ich popularność i łatwość zastosowania w nauczaniu tych konkretnych przedmiotów. Szczególną uwagę należy zwrócić na najczęstsze błędy oraz trudności, jakie mogą się pojawić w pracy tymi metodami z uczniami w różnym wieku. Trener powinien także akcentować w pracy ze studentami znaczenie przyjęcia przez nauczyciela specyficznej postawy w nauczaniu aktywizującym – należy zwracać ich uwagę na fakt, że istotą omawianych technik jest przyznanie uczniowi maksymalnej dawki samodzielności w poszukiwaniu wiedzy i kształceniu umiejętności. Zadaniem nauczyciela w tak zorganizowanym nauczaniu (a właściwie uczeniu się) jest inspirowanie ucznia do działania, stawianie go w sytuacji problemowej, a następnie wyłącznie udzielanie konsultacji, rad i wskazówek, a nie podawanie gotowych rozwiązań.

Do tej pory w trakcie warsztatów najczęściej wykorzystywanymi metodami, klasyfikowanymi jako aktywizujące, były: burza mózgów, metoda symulacji i odgrywania ról, a także metoda aktywnego opisu. Dlatego w trakcie tych zajęć warsztatowych trener powinien odwoływać się raczej do technik, z których dotychczas nie korzystano w trakcie szkole-

nia. Przykłady ćwiczeń z zastosowaniem tego typu metod i technik zaprezentowano poniżej.

Ćwiczenie 19

Czas ćwiczenia: 15 minut.

Cel ćwiczenia:

Prezentacja i przećwiczenie metody metafory jako sprzyjającej integracji grupy warsztatowej i uczniowskiej.

Potrzebne materiały: brak.

Przebieg ćwiczenia:

Trener, na wstępie zajęć warsztatowych, aby zademonstrować integracyjny potencjał tej metody, proponuje studentom zabawę w metafory. Studenci siadają w okręgu. Trener podaje początek zdania, które następnie uzupełniają kolejno studenci, np. zgodnie z ruchem wskazówek zegara, począwszy od osoby siedzącej najbliżej trenera.

Przykładowe metafory do wykorzystania:

1. Gdyby nasza grupa była czekoladą, to byłaby...
2. Gdyby nasza grupa była samochodem, to byłaby...
3. Gdyby nasza grupa była kurortem turystycznym, to byłaby...
4. Gdyby nasza grupa była potrawą kulinarną, to byłaby...
5. Gdyby nasza grupa była teleturniejem, to byłaby...
6. Gdyby nasza grupa była serialem telewizyjnym, to byłaby...
7. Gdyby nasza grupa była alkoholem, to byłaby...
8. Gdyby nasza grupa była armią, to byłaby...
9. Gdyby nasza grupa była bohaterem kreskówki, to byłaby...
10. Gdyby nasza grupa była drzewem, to byłaby...

Omówienie:

Po zakończeniu zabawy trener może zapytać studentów o ich refleksje i wrażenia dotyczące udziału w ćwiczeniu:

1. Jak się czuli, wyszukując odpowiednie porównania?
2. Czy tak skonstruowana charakterystyka ich grupy odpowiada prawdzie?

Ćwiczenie 20

Czas ćwiczenia: 30 minut.

Cel ćwiczenia:

Prezentacja i przećwiczenie opracowywania zagadnienia i uczenia się metodą mapy mentalnej.

Potrzebne materiały: kartony, kolorowe mazaki.

Przebieg ćwiczenia:

Trener przypomina uczestnikom najważniejsze zasady opracowywania mapy mentalnej. Dla lepszego przedstawienia zagadnienia może dodatkowo zaprezentować im przykłady tego typu prac (dostępne np. w Internecie). Następnie dzieli studentów na trzy zespoły, których zadaniem będzie opracowanie w takiej właśnie formie wskazanego tematu. Trener uprzedza studentów, że kryteriami późniejszej oceny map mentalnych będzie: czytelność, różnorodność zastosowanych środków ekspresji (symbole, hasła, tekst, rysunki itp.). Przykładowe tematy map mentalnych (mogą one być zmodyfikowane w zależności od składu grupy warsztatowej i konkretnego zespołu roboczego):

1. „Droga Polski do demokracji”,
2. „Charakterystyka literatury romantycznej”,

3. „Brytyjczycy (Rosjanie) – historia, kultura i charakter narodowy”,
4. „Zagrożenia współczesnych systemów totalitarnych”,
5. „Obraz kobiety w literaturze polskiej”.

Omówienie:

Kiedy prace poszczególnych zespołów będą gotowe, należy zawiesić je w widocznym miejscu sali, tak aby mogli się z nimi zapoznać wszyscy uczestnicy warsztatu. Następnie poszczególne mapy powinny zostać wspólnie omówione według wymienionych wcześniej kryteriów. Na zakończenie trener może zapytać studentów:

1. Jakie warunki musi spełniać dobrze przygotowana mapa mentalna, aby była jednocześnie środkiem służącym uczeniu się, jak i formą notatek z lekcji czy też sposobem powtórzenia materiału?
2. W opracowywaniu jakich zagadnień programowych najlepiej sprawdzi się ta metoda?

Ćwiczenie 21

Czas ćwiczenia: 30 minut.

Cel ćwiczenia:

Prezentacja i przećwiczenie metody rozwiązywania problemów: sześć myślących kapeluszy.

Potrzebne materiały: kartki, długopisy, tablica i mazaki.

Przebieg ćwiczenia:

Trener przypomina uczestnikom najważniejsze zasady pracy metodą sześciu myślących kapeluszy. Przy niewielkiej liczbie uczestników grupy warsztatowej zorganizowanie pracy studentów w formule małych grup,

reprezentujących poszczególne kolory kapeluszy jako różne punkty widzenia danego zagadnienia, może być trudne. Trener powinien wyjaśnić to studentom, a następnie uzgodnić z nimi alternatywną formułę przeprowadzenia zadania. Poszczególne kapelusze, zamiast małych grup, mogą reprezentować pojedynczy studenci. Trener może rozdzielić między nich „kapelusze” np. poprzez przeprowadzenie losowania kartek z odpowiednimi symbolami. Dodatkowo jedna lub dwie osoby z grupy powinny zostać wytypowane na sekretarzy, którzy w późniejszej fazie będą zapisywać na tablicy wnioski z zadania. Zagadnienie, jakie może być przedmiotem analizy w ćwiczeniu, to np. *Kreon jako władca Teb* na podstawie dramatu *Antygona* (trener może oczywiście zaproponować inny temat pracy, adekwatny do profilu studentów uczestniczących w konkretnej grupie warsztatowej). Następnie każdy student biorący udział w ćwiczeniu otrzymuje 10 minut na przeanalizowanie tego zagadnienia zgodnie z przypisanym mu sposobem myślenia. Po tym czasie uczestnicy prezentują swoje wnioski na forum grupy, a osoby wyznaczone do funkcji sekretarza zapisują je na tablicy w dwóch kolumnach: 1. Szanse i możliwości; 2. Ograniczenia i opory. Kiedy zostaną zapisane uwagi wszystkich uczestników zadania, trener powinien podsumować ćwiczenie, korzystając z zapisanego na tablicy materiału.

Omówienie

Po zakończeniu zabawy trener może zapytać studentów o ich refleksje i wrażenia dotyczące udziału w ćwiczeniu:

1. Jak podobała im się praca tą metodą?
2. W opracowywaniu jakich zagadnień programowych najlepiej sprawdzi się ta metoda?

Ćwiczenie 22

Czas ćwiczenia: 30 minut.

Cel ćwiczenia:

Prezentacja i przećwiczenie metody dyskusji punktowanej.

Potrzebne materiały: kartki i długopisy, karty dla obserwatorów dyskusji – załącznik 9.

Przebieg ćwiczenia:

Trener przypomina uczestnikom najważniejsze zasady dyskusji punktowanej. Następnie powinny zostać wytypowane dwa trzyosobowe zespoły, które wezmą udział w ćwiczeniu jako dyskutanci. Pozostali członkowie grupy warsztatowej otrzymują karty obserwacji dyskusji – załącznik 9. Trener podaje uczestnikom plan przebiegu dyskusji oraz wyjaśnia zasady punktowania (przedstawione w tabeli w załączniku 9.). Przykładowy temat dyskusji: *Wady i zalety demokracji parlamentarnej*. Zespoły otrzymują około 7 minut na przygotowanie się do dyskusji (czas trwania poszczególnych etapów ćwiczenia jest skrócony ze względu na ograniczenia czasowe warsztatu). Po upływie tego czasu trener inicjuje dyskusję, kierując również jej przebiegiem. Obserwatorzy dyskusji punktuja poszczególne zespoły zgodnie z kryteriami na kartach obserwacji. Kiedy plan dyskusji zostanie wyczerpany, trener zamyka ją.

Omówienie:

Podsumowaniem zadania powinna być ocena dyskusji dokonana przez jej obserwatorów. Dodatkowo trener może zapytać studentów o ich zdanie na temat potencjału dydaktycznego tej metody:

1. W opracowywaniu jakich zagadnień programowych najlepiej sprawdzi się ta metoda?

2. Jakie trudności mogą się wiązać z pracą tą metodą z uczniami w różnym wieku?

Ćwiczenie 23

Czas ćwiczenia: 40 minut.

Cel ćwiczenia:

Prezentacja i przećwiczenie metody debaty oksfordzkiej.

Potrzebne materiały: brak.

Przebieg ćwiczenia:

Trener przypomina uczestnikom najważniejsze zasady prowadzenia debaty oksfordzkiej. Następnie prosi studentów o wyłonienie spośród siebie sześciu ochotników, którzy wezmą udział w dyskusji. Dzielą się oni na dwa trzyosobowe zespoły. Powinien zostać wytypowany także sekretarz dyskusji, który będzie kontrolował czas wystąpień. W roli marszałka prowadzącego dyskusję powinien wystąpić sam trener. Przedstawia on temat debaty: *Religia w szkole – konstruktywna wartość czy szkodliwa indoktrynacja?*, następnie ustala się, który zespół będzie argumentować tezę o wartości nauki religii w szkole, a który kontrargumentował. Mówcy otrzymują 5 minut na przygotowanie się do debaty. Kiedy wszyscy uczestnicy są gotowi, marszałek rozpoczyna debatę i oddaje głos pierwszemu mówcy. Czas trwania przemówień to 3 minuty. Kolejni mówcy opowiadający się za i przeciw zabierają głos naprzemiennie. Dyskutanci przeciwnej strony mogą kierować pytania do mówcy i prosić o wyjaśnienia. Po zakończeniu wszystkich wystąpień marszałek może rozpocząć debatę „z sali” – każdy uczestnik grupy może zadać pytanie mówcom. W tej fazie mówcy mają 1 minutę na udzielenie odpowiedzi na pytanie.

Kiedy pytania zostaną wyczerpane, marszałek powinien zarządzić głosowanie, podczas którego słuchacze dyskusji opowiedzą się po jednej ze stron debaty.

Omówienie:

Podsumowaniem zadania powinna być ocena dyskusji dokonana przez jej uczestników i obserwatorów. Dodatkowo trener może zapytać studentów o ich zdanie na temat potencjału dydaktycznego tej metody:

1. W opracowywaniu jakich zagadnień programowych najlepiej sprawdzi się ta metoda?
2. Jakie trudności mogą się wiązać z pracą tą metodą z uczniami w różnym wieku?

Ćwiczenie 24

Czas ćwiczenia: 40–50 minut.

Cele ćwiczenia:

Przygotowanie do pracy metodą projektu edukacyjnego.

Potrzebne materiały: kartki i długopisy dla uczestników warsztatów, przygotowane przez trenera przykłady dokumentacji projektów edukacyjnych (dostępne w Internecie).

Przebieg ćwiczenia:

Trener wyjaśnia studentom, że ich zadaniem będzie przygotowanie koncepcji interdyscyplinarnego projektu edukacyjnego dla trzeciej klasy gimnazjum, a także opracowanie wybranych dokumentów z nim związanych.

Na pierwszym etapie wszyscy studenci pracują wspólnie. Ich zadaniem jest wymyślenie tematu projektu, jego najważniejszych celów, ogólnej koncepcji realizacji (podział na grupy i zadania, jakie zostaną im wyzna-

czone, fazy działań, które powinni podjąć uczniowie, niezbędne czynności), ogólne kryteria i zasady ewaluacji projektu. Następnie uczestnicy powinni podzielić się na cztery podzespoły, które będą opracowywać dokumenty na potrzeby tego projektu.

1. Zespół opracuje opis projektu, w którym powinny znaleźć się następujące elementy: tytuł, czas trwania, uzasadnienie wyboru tego tematu (cel ogólny), szczegółowe cele projektu, najważniejsze kryteria, jakie będą decydować o końcowej ocenie projektu.
2. Zespół opracuje instrukcję/kontrakt projektu, w którym powinny znaleźć się następujące elementy: temat projektu, zakres prac projektowych, terminy konsultacji z nauczycielami, terminy i przedmiot oceny okresowej, konsekwencje wynikające z niedotrzymania warunków kontraktu.
3. Zespół opracuje harmonogram projektu, obejmujący najważniejsze czynności, które powinni podjąć uczniowie, odpowiedzialność za wykonanie czynności (indywidualna lub grupowa), terminy realizacji poszczególnych czynności.
4. Zespół opracuje kartę samooceny dla ucznia, którą ten wypełni po zakończeniu projektu.

Poszczególne dokumenty muszą być ze sobą kompatybilne, dlatego podzespoły mogą się ze sobą konsultować podczas pracy. Trener może też przygotować dla studentów przykłady tego typu opracowań (dostępne w Internecie).

Omówienie:

Po zakończeniu wszystkich działań należy zaprezentować na forum grupy poszczególne opracowania, szczególnie weryfikując ich spójność i komplementarność względem siebie. Trener może też zainicjować rozmowę

ze studentami na temat realności przeprowadzenia zaproponowanego przez nich projektu w warunkach szkolnych. W czasie takiej rozmowy należy szczególnie wskazać:

1. Jakie trudności może napotkać realizacja tego projektu?
2. Jakie warunki muszą zostać spełnione, aby wskazane w projekcie cele edukacyjne zostały zrealizowane?
3. Jakie elementy wydają się najważniejsze w pracy metodą projektu?

Zgodnie z konwencją tego bloku warsztatowego, podsumowanie spotkań poświęconych metodom aktywizującym powinno odbyć się przy użyciu jednej z nich. Trener może tu wykorzystać np. technikę ewaluacji przy wykorzystaniu tak zwanej tarczy strzeleckiej.

Ćwiczenie 25

Czas ćwiczenia: 10 minut.

Cele ćwiczenia:

Prezentacja i przeciwiczenie metody tarczy strzeleckiej; ewaluacja zajęć warsztatowych dotyczących metod aktywizujących w pracy z uczniem.

Potrzebne materiały: załącznik 10.

Przebieg ćwiczenia:

Trener przypomina uczestnikom najważniejsze zasady ewaluacyjnej techniki tarczy strzeleckiej, a następnie rozdaje wszystkim załącznik 10 i prosi o ocenę bloku warsztatowego zgodnie z podanymi tu kryteriami. Ocena odbywa się anonimowo.

Omówienie:

Kiedy studenci zakończą pracę, trener zbiera wypełnione przez nich karty i analizuje je samodzielnie po zakończeniu zajęć.

**6. Nowoczesne
technologie
w nauczaniu
i wychowaniu**

Tematyka poświęcona nowoczesnym technologiom stosowanym w nauczaniu powinna być realizowana w czasie dwóch spotkań warsztatowych (cztery godziny). Ponieważ zajęcia warsztatowe będą dotyczyły zastosowania w kształceniu środków i narzędzi o charakterze multimedialnym i informacyjno-komunikacyjnym, konieczne jest, aby sala, w której będzie odbywać się szkolenie, była wyposażona w podstawowy sprzęt, jaki mogą wykorzystywać studenci w przyszłej pracy w szkole: komputery z dostępem do Internetu, aparat cyfrowy lub kamerę, tablicę interaktywną.

Program tej części warsztatów składa się z trzech bloków tematycznych: zasady pracy ucznia i nauczyciela w e-learningu, *edutainment* – idea nauczania przez zabawę z wykorzystaniem ICT (ang. *Information and communications technology*), zastosowanie w nauczaniu możliwości sieci Web 2.0. W ramach tych bloków omówione, a przede wszystkim praktycznie przećwiczone, powinny być następujące zagadnienia:

1. Organizacja pracy w e-learningu: studenci powinni znać i rozumieć podstawowe pojęcia związane z tą tematyką, takie jak: nauczanie na odległość, nauczanie zdalne, nauczanie komplementarne/hybrydowe, platforma edukacyjna, kurs zdalny. Uczestnicy warsztatów powinni umieć włączać w przebieg lekcji narzędzia dydaktyczne o charakterze multimedialnym oraz informacyjno-komunikacyjnym zgodnie z metodyką nauczanego przedmiotu; powinni też rozumieć specyfikę komunikacji pedagogicznej i problemy związane z organizacją nauczania w systemie zdalnym (specjalne wymagania dotyczące motywowania ucznia do aktywności, ewaluacji jego pracy) oraz potrafić zapobiegać trudnościom z tym związanym. Powinni również rozumieć uwarunkowania związane z organizacją nauczania na

platformie edukacyjnej i adekwatnie do nich przygotowywać materiały szkoleniowe dla uczniów oraz planować przebieg wirtualnych zajęć.

2. Wykorzystanie w nauczaniu elementów *edutainment*: uczniowie powinni rozumieć istotę tej metody nauczania oraz wskazywać jej wady i zalety; powinni potrafić zastosować elementy tej metody w nauczaniu ich przedmiotu, znać przykładowe strony internetowe, gry i programy komputerowe możliwe do zastosowania w nauczaniu ich przedmiotu, potrafić samodzielnie zaplanować lekcję z wykorzystaniem Internetu i multimedialnych, realizującą założenia edukacji przez zabawę; powinni potrafić przygotować proste materiały multimedialne o zastosowaniu edukacyjnym, takie jak testy i quizy elektroniczne, krzyżówki, nieskomplikowane zadania interaktywne. Powinni też umieć wykorzystać w nauczaniu edukacyjne programy telewizyjne i inne produkcje audiowizualne dostępne w Internecie.
3. Web 2.0 w edukacji: studenci powinni rozumieć ideę sieci Web 2.0 i wskazywać najpopularniejsze strony i portale internetowe oparte na tej technologii; powinni rozumieć i wskazywać korzyści edukacyjne płynące z włączania tego typu aktywności uczniowskiej do procesu nauczania, umieć zaplanować zadania dla uczniów, w których będą oni mieli szansę samodzielnie współtworzyć zasoby internetowe, poszerzając przy tym wiedzę przedmiotową.

Podczas warsztatów trener powinien przykładać wagę do praktycznego aspektu realizowanej tematyki. Omawiane programy, strony internetowe, aplikacje muszą być demonstrowane studentom. Jeśli po-

zwoli na to czas, powinni oni zawsze mieć też okazję do samodzielnego wypróbowania różnych opcji i możliwości poszczególnych programów. Ponieważ poziom zaawansowania studentów w zakresie posługiwania się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi może być wysoki jeszcze przed rozpoczęciem tego cyklu szkoleń, trener powinien wykorzystać posiadane już przez nich umiejętności i zainteresowania informatyczne w celu zachęcenia ich do wykorzystywania tych kompetencji w praktyce zawodowej w szkole, zgodnie z założeniami metodyki nauczanego przez nich przedmiotu. Na początku zajęć trener może też zapytać studentów:

1. W jaki sposób wykorzystują komputery i Internet na co dzień?
2. Które z tych aktywności można skutecznie zaadaptować do warsztatu nauczycielskiego?

Poniżej zaprezentowano kilka ćwiczeń, które mogą służyć jako ilustracja i uzupełnienie omawianych w czasie warsztatów zagadnień.

Ćwiczenie 26

Czas ćwiczenia: 20 minut.

Cel ćwiczenia:

Próba sformułowania katalogu zasad pracy nauczyciela w systemie e-learningu oraz listy największych błędów, jakie może on popełnić pracując z uczniem w takiej formule.

Potrzebne materiały: kartony i kolorowe plakaty dla studentów.

Przebieg ćwiczenia:

Po omówieniu najważniejszych zagadnień związanych z zasadami pracy nauczyciela w systemie e-learningu oraz po wskazaniu zagrożeń, jakie związane są z organizowaniem kształcenia w takim systemie, trener dzieli

studentów na dwa zespoły. Pierwszy przygotowuje plakat dotyczący około dziesięciu zasad, jakich powinien przestrzegać nauczyciel organizujący proces nauczania w systemie zdalnym. Drugi zespół przygotowuje plakat zawierający wykaz około dziesięciu największych błędów, jakich powinien unikać nauczyciel w e-learningu. Kiedy plakaty zostaną ukończone, należy je zawiesić w widocznym miejscu, tak aby każdy mógł zapoznać się z ich treścią.

Omówienie:

Każda z propozycji zamieszczonych na plakatach powinna zostać omówiona przez trenera i uczestników warsztatu. Na zakończenie ćwiczenia prowadzący może zapytać studentów:

1. Jakie argumenty przemawiają za wykorzystywaniem elementów e-learningu w nauczaniu?
2. Jakie przeszkody może napotkać nauczyciel stosujący w pracy środki dydaktyczne o charakterze informatycznym i multimedialnym?

Ćwiczenie 27

Czas ćwiczenia: 30 minut.

Cele ćwiczenia:

Prezentacja programu Hot Potatoes; ćwiczenie umiejętności samodzielnego przygotowywania elektronicznych materiałów edukacyjnych przy wykorzystaniu tej aplikacji.

Potrzebne materiały: co najmniej trzy stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu i zainstalowanym programem Hot Potatoes (darmowa wersja dostępna jest na stronie: <http://hotpot.uvic.ca/>).

Przebieg ćwiczenia:

Trener na wstępie powinien zapytać studentów, czy znany im jest program Hot Potatoes i czy wcześniej korzystali z tego narzędzia. Jeśli nie, przed rozpoczęciem ćwiczenia powinien on zapoznać uczestników z podstawowymi funkcjami i zastosowaniem tego programu. Następnie trener dzieli grupę na cztery zespoły. Każdy z zespołów otrzymuje do opracowania inny moduł programu. Wszystkie opracowywane materiały powinny mieścić się w tym samym temacie, np. *Najsłynniejsze kobiety polskiej i światowej literatury*. Studenci, pracując w zespołach, powinni stworzyć krzyżówkę, test wielokrotnego wyboru, zadanie z łączeniem haseł i definicji oraz test z lukami. Kiedy wszystkie moduły będą gotowe, poszczególne zespoły mogą przesłać link do swoich materiałów trenerowi, który za pomocą modułu JMatch złączy zadania w jeden test. Grupa może go następnie wspólnie rozwiązać, wykorzystując tablicę interaktywną.

Omówienie:

Na zakończenie ćwiczenia trener może zapytać studentów o ich wrażenia dotyczące pracy z zaprezentowanym narzędziem:

1. Czy łatwo tworzy się materiały edukacyjne przy pomocy tego narzędzia?
2. Czy znają inne aplikacje pozwalające na przygotowywanie tego typu zadań?

Ćwiczenie 28

Czas ćwiczenia: 30–40 minut.

Cel ćwiczenia:

Zaprezentowanie możliwości nauczania przez zabawę przedmiotu: WOS.

Potrzebne materiały: jeśli pozwalają na to warunki, zadanie uatrakcyjni stworzenie amatorskich nagrań za pomocą kamery cyfrowej i odtworzenie ich na monitorze komputera. Jeśli nie będzie to możliwe, studenci mogą posłużyć się kamerami wbudowanymi w ich telefony komórkowe.

Przebieg ćwiczenia:

Trener proponuje studentom stworzenie koncepcji kampanii społecznej w ramach akcji zachęcania do udziału w wyborach parlamentarnych. Produktami kampanii powinien być spot informacyjny i komiks promujący aktywną postawę obywatelską. Jako wstęp może służyć projekcja tego typu spotu z udziałem gwiazd Hollywood, dostępnego na stronie: http://www.youtube.com/watch?v=0vtHwWReGU0&feature=player_embedded#at=264.

Na pierwszym etapie studenci wspólnie tworzą scenariusz, równocześnie dla spotu i komiksu. Kiedy koncepcja ogólna będzie opracowana, studenci dzielą się na dwa zespoły – jeden przygotowuje amatorskie nagranie wykonane przy użyciu kamery cyfrowej lub aparatu, drugi opracowuje krótki komiks według tego samego scenariusza. Po zakończeniu fazy przygotowawczej powinna nastąpić prezentacja efektów pracy zespołów – spotu (nagranego i odtworzonego przy pomocy komputera i tablicy interaktywnej) oraz komiksu.

Omówienie:

Na zakończenie ćwiczenia trener może zapytać studentów:

1. Czy dobrze bawili się podczas pracy nad zadaniem?
2. Jakie postawy były promowane poprzez tak skonstruowane zadanie?
3. Jakie kompetencje doskonaliliby uczniowie pracujący w ten sposób nad zadaniem szkolnym?

Ćwiczenie 29

Czas ćwiczenia: około 40 minut.

Cel ćwiczenia:

Tworzenie klasowej strony internetowej przy wykorzystaniu narzędzia Google Sites.

Potrzebne materiały: komputery z dostępem do Internetu (przynajmniej jedno stanowisko na dwóch uczestników).

Przebieg ćwiczenia:

Trener proponuje uczestnikom warsztatów zapoznanie się z prostą metodą tworzenia stron internetowych, jakie mogą być wykorzystywane w nauczaniu. Na potrzeby ćwiczenia zostanie wykorzystane środowisko Google, dlatego aby rozpocząć pracę nad zadaniem, niezbędne będzie posiadanie konta pocztowego Google. Jeśli uczestnicy nie posiadają takiego konta, powinni je założyć na początku wykonywania zadania. Następnie trener prosi studentów, aby postępowali zgodnie z instrukcją:

1. Przy wykorzystaniu konta pocztowego Google zaloguj się na stronie www.sites.google.com.
2. Na pojawiającym się ekranie kliknij: *Utwórz witrynę*.
3. Wybierz nazwę strony, szablon, zdefiniuj ustawienia dostępu, przepisz kod z obrazka i zatwierdź całą operację.
4. Na ekranie powinna pojawić się strona startowa nowej witryny. Kliknij przycisk *Edytuj stronę*. W polu edycji wpisz krótki tekst opisujący siebie jako autora strony i cel, w jakim strona została założona. Tekst ten można modyfikować za pomocą przycisków znajdujących się nad oknem edycji (podobnych do tych z programu Word).

5. Utwórz dwie podstrony. W tym celu ponownie kliknij *Utwórz stronę*. Wybierz szablon *Strona internetowa*, wpisz nazwę dla tej podstrony (np. projekt, zadania, materiały). Umieść stronę pod *Stroną główną*. Kliknij *Utwórz stronę* na samym dole ekranu. Czynności powtórz, tworząc drugą podstronę.
6. Na pierwszą podstronę załaduj dowolny plik tekstowy z dysku komputera, na którym pracujesz (może to być dowolny plik pobrany wcześniej z sieci). W tym celu wejdź na podstronę, kliknij *Załączniki* u dołu ekranu, a następnie wskaż lokalizację na dysku i zaimportuj plik.
7. Dodaj elementy do lewego paska witryny. W tym celu kliknij *Edytuj pasek boczny*, a na pojawiającym się ekranie: *Dodaj element paska bocznego*. Pojawi się okno z elementami, które można umieścić na stronie. Wybierz kolejno dwa z tych elementów (np. link do ćwiczenia tworzonego w programie Hot Potatoes i odliczanie do ważnego wydarzenia). Będą się one pojawiały jako małe okienka w pasku bocznym. Aby ostatecznie zostały umieszczone na stronie, należy kliknąć *Edytuj*, a w pojawiającym się oknie edycji umieścić pożądaną treść – np. link do stworzonego ćwiczenia lub interesującej strony. **Każdą wprowadzaną zmianę należy zapisywać.**

Jeśli pozwoli na to czas, trener może przećwiczyć ze studentami inne opcje dostępne na utworzonej stronie, np. dodawanie zdjęć zamieszczonych w popularnym serwisie Picasa czy filmów z portalu YouTube. Może im także pozostawić kilka minut na samodzielne zapoznawanie się z możliwościami stwarzanymi przez narzędzie Google Sites.

Omówienie:

Na zakończenie ćwiczenia trener może zainicjować rozmowę z uczestnikami:

1. W jaki sposób nauczyciel może wykorzystywać tego typu stronę internetową?
2. Jak można angażować uczniów do współtworzenia strony internetowej? Jakie korzyści może to przynieść?

Podsumowaniem cyklu spotkań może być rozmowa trenera z uczestnikami warsztatu o ich refleksjach i uwagach na temat omawianych zagadnień. Przykładowe pytania:

1. Czy zaprezentowane w czasie zajęć narzędzia, aplikacje, programy, mogą znaleźć swoje praktyczne zastosowanie w codziennej pracy nauczyciela, także podczas praktyk pedagogicznych?
2. Jakie inne propozycje stron czy programów możliwych do zastosowania w nauczaniu mogą zgłosić studenci?

Zakończenie

!stotą praktyk pedagogicznych jest weryfikacja umiejętności przełożenia wiedzy teoretycznej studentów, zdobywanej w toku studiów, na praktyczne zadania nauczyciela w codziennej pracy z uczniami. Warsztaty edukacyjne są ostatnim etapem przygotowania studentów do podjęcia tego typu zadań w szkole pod okiem nauczycieli – opiekunów praktyk. Dlatego też realizując cykl szkoleń, trenerzy powinni przyłożyć szczególną wagę do tego, aby stworzyć studentom jak najwięcej możliwości treningu i doskonalenia praktycznych umiejętności, jakie będą im przydatne w toku praktyk pedagogicznych.

W materiałach dydaktycznych podano przykładowe scenariusze, według których mogą być prowadzone zajęcia. Osoby prowadzące szkolenie mogą jednak modyfikować te propozycje i uzupełniać je o własne pomysły, w zależności od profilu, zainteresowań i potrzeb grupy, z jaką będą pracować. Należy też uczulić uczestników warsztatów na to, że prezentowane im wiadomości są jedynie szkicem, przyczynkiem do wiedzy, jaką powinni systematycznie, ustawicznie, samodzielnie uzupełniać. Materiał prezentowany na zajęciach ma zatem być wstępem i zachętą do dalszej pracy samokształceniowej i samodoskonalącej, którą studenci powinni kontynuować po zakończeniu warsztatów.

Cykl warsztatów może zakończyć ankieta ewaluacyjna, skonstruowana przez trenera w celu oceny efektów jego pracy oraz zakresu wiedzy i umiejętności przyswojonych przez studentów w toku kursu. Mogą się w niej znaleźć np. następujące pytania:

1. Co w odbytym kursie wydaje ci się najbardziej interesujące i przydatne?
2. Jakie elementy warsztatów wydały ci się mniej interesujące, być może zbędne?

3. Jak oceniasz pracę trenera podczas warsztatów (czas i uwaga poświęcane studentom, sposób przekazywania wiedzy i prowadzenia ćwiczeń)?
4. Jak oceniasz atmosferę panującą podczas zajęć? Czy sprzyjała ona szczerości i otwartości?
5. Czy program warsztatów odpowiadał twoim potrzebom jako osoby przygotowującej się do odbycia praktyk pedagogicznych?
6. Jakie elementy powinny znaleźć się jeszcze w programie warsztatu?

Załączniki

Załącznik 1

Dziadek

Wykształcenie, zawód.....

Wyznaczniki sukcesu życiowego typowe dla epoki

.....
.....
.....

Babcia

Wykształcenie, zawód.....

Wyznaczniki sukcesu życiowego typowe dla epoki

.....
.....
.....

Mama

Wykształcenie, zawód

Wyznaczniki sukcesu życiowego typowe dla epoki

.....
.....
.....

Tata

Wykształcenie, zawód.....

Wyznaczniki sukcesu życiowego typowe dla epoki

.....
.....
.....

Ja

Wykształcenie, zawód.....

Wyznaczniki sukcesu życiowego typowe dla epoki

.....
.....
.....

Załącznik 2

Bardzo dobra/y jestem w:

.....

Moja naprawdę mocna strona to:

.....

Moja największa umiejętność, która może mi się przydać w pracy nauczyciela, to:

.....

W pracy nauczyciela najbardziej podoba mi się:

.....

Chcę pracować z dziećmi i młodzieżą, bo:

.....

Uczniowie mogą nauczyć się ode mnie:

.....

Mogę być przykładem w:

.....

Słabo sprawdzam się w:

.....

Moją wadą, która może mi utrudnić pracę nauczyciela, jest:

.....

W swojej pracy jako nauczyciel obawiam się:

.....

W pracy z dziećmi i młodzieżą może mi sprawić trudność:

.....

Uczniowie nie powinni brać ze mnie przykładu w:

.....

Typ nauczyciela, który mogę reprezentować, to:

Nauczyciel-lider

Nauczyciel-mistrz

Nauczyciel-praktyk

Nauczyciel-przyjaciel

Inny, który polega na:

.....

.....

.....

Załącznik 3

Sytuacja 1

Nauczyciel wyjechał ze swoimi podopiecznymi na wycieczkę integracyjną. Przebiegała ona bez większych zgrzytów, uczniowie byli raczej zdyscyplinowani, zresztą współpraca z tą konkretną klasą nigdy nie była źródłem poważniejszych trudności wychowawczych. Tymczasem ostatniego dnia wycieczki nauczyciel przyłapał dosyć dużą grupę swoich uczniów na paleniu papierosów. Ponieważ sytuacja miała miejsce poza szkołą, nikt inny nie był świadkiem tego zdarzenia, uczniowie poprosili nauczyciela o dyskrecję wobec rodziców i dyrekcji, w zamian obiecując poprawę. Co powinien zrobić nauczyciel?

Sytuacja 2

W klasie są dwie wzorowe uczennice, a do tego najlepsze przyjaciółki. Ich postępy w nauce, a tym bardziej zachowanie, nie budziły wątpliwości, póki dziewczynki nie pokłóciły się o względy kolegi z klasy. Konflikt ten po kilku dniach zaczął przenosić się do sali lekcyjnej – pilne dotąd uczennice zaczęły obrzucać się wyzwiskami (także w czasie lekcji), robić sobie złośliwe psikusy, co zaczęło wpływać na ogólną dyscyplinę i porządek w klasie. Co powinien zrobić nauczyciel?

Sytuacja 3

Klasa, której jesteś wychowawcą, weszła w konflikt z nauczycielką matematyki. Uczniowie twierdzą, że nauczycielka jest niekompetentna i niesprawiedliwa, matematyczka z kolei oskarża uczniów o lenistwo i brak dyscypliny. Konflikt ten ciągnął się już od kilku tygodni, gdy doszło do poważnego incydentu – w czasie pracy klasowej z matematyki cała klasa solidarnie, w akcie protestu, oddała puste kartki. Nauczycielka wystawiła wszystkim jedynki i zapowiedziała kolejny sprawdzian w tym samym tygodniu. Uczniowie poprosili o interwencję wychowawcę. Co powinien on zrobić?

Załącznik 4

1. Przekaż ten komunikat w sposób obojętny, beznamiętny, wręcz zniechęcający

Decyzją dyrekcji klasa II a otrzymała zgodę na odbycie wycieczki edukacyjnej w rejon mazurskich zamków krzyżackich. Tym samym klasa zostaje zwolniona z zajęć szkolnych na jeden tydzień. W dowód uznania za bardzo dobre wyniki w nauce osiągnięte w roku poprzednim klasa otrzymuje dofinansowanie w wysokości 1500 zł, które można przeznaczyć na dowolny cel zrealizowany w trakcie wyjazdu. Ponieważ planowana wycieczka jest częścią realizowanego przez klasę projektu edukacyjnego i wymaga ze strony uczniów konkretnych przygotowań, w tygodniu poprzedzającym wyjazd uczniowie klasy II a nie mogą być odpytywani ani nie można ich zobowiązywać do pisania kartkówek, a tym bardziej sprawdzianów.

2. Przekaż ten komunikat z pozycji dominującej, w sposób groźny, wzbudzający strach, obawy

Od nowego semestru zajęcia wychowania fizycznego będą się odbywać nie tylko na sali gimnastycznej, ale przynajmniej w 30% godzin, przeznaczonych na realizację tego przedmiotu, zorganizowane zostaną na pływalni. W związku z tym uczniowie zobowiązani są do dostarczenia pisemnych oświadczeń rodziców o wyrażeniu zgody na udział ich dzieci w zajęciach na basenie. Z kolei uczniowie zobligowani są do wpisania się na listy poszczególnych grup tematycznych odbywających lekcje na pływalni. Wybierać można spośród trzech propozycji: aerobiku wodnego, piłki wodnej oraz nauki pływania. Koszt miesięcznego abonamentu na tego typu zajęcia to 10 zł, ponieważ resztę sumy pokrywa szkoła.

3. Przekaż ten komunikat w sposób bez troski, wesoły, z rozbrawieniem

W szkole ulega nasileniu zjawisko drobnych kradzieży. Tylko w ostatnim tygodniu doszło do czterech przypadków kradzieży mienia prywatnego i szkolnego: jednemu uczniowi skradziono z szatni buty, inny stracił w podobny sposób telefon komórkowy pozostawiony w kieszeni kurtki, z łazienki szkolnej wyniesiono wszystkie dozowniki do mydła, a ze sklepiku szkolnego skradziono skrzynkę pączków z nadzieniem różnym. Wymusiło to na dyrekcji określone posunięcia: uczniom zezwala się na przynoszenie do szkoły kosztownych przedmiotów, niewymaganych podczas lekcji, wyłącznie na własną odpowiedzialność, za wiedzą rodziców; w szkole przeprowadzane będą niezapowiedziane rewizje plecaków uczniowskich przez zaproszonych w tym celu policjantów, przywłaszczenie sobie mienia cudzego nawet o najmniejszej wartości będzie bezwzględnie karane usunięciem ze szkoły i zgłoszeniem sprawy policji.

Załącznik 5

Nazywam się Zofia Nowak. Urodziłam się w Warszawie, ale nigdy nie lubiłam tego miasta. Dlatego na studia wyjechałam do Zamościa, gdzie ludzie wydają się serdeczni i ciepłi, a przy wejściu do baru mlecznego nie czeka barczysty selekcyjner. Wybrałam studia dające pewne zatrudnienie – rachunkowość. Właściwie zawsze marzyłam o karierze księgowej. Podliczanie słupków liczb, obliczanie podatków, sumowanie odpisów – wbrew powszechnej opinii, ja dostrzegam w tym wyzwanie i rodzaj dobrej zabawy. Po studiach znalazłam zatrudnienie w biurze rachunkowym. Bardzo lubię moją pracę. Podoba mi się jej przewidywalność i stabilizacja, jaką osiągnęłam na swoim stanowisku. Koledzy i koleżanki z biura to osoby życzliwe i kontaktowe, codzienne relacje z nimi nie przysparzają mi najmniejszych problemów, chociaż oczywiście zdarzają nam się drobne spięcia, jak w każdym środowisku zawodowym, wśród ludzi, których różnią charaktery i światopogląd. Mam nadzieję, że moja praca zawodowa z czasem zaowocuje wysokimi zarobkami, które pozwolą mojej rodzinie na godne życie.

Prywatnie jestem żoną sympatycznego młodego księgowego i matką słodkiego synka; mamy nadzieję, że w przyszłości on także pójdzie w ślady rodziców i – kontynuując tradycję – poświęci swoje życie zawodowe liczeniu. Mieszkamy w niedużym domu na przedmieściach Zamościa. Droga do centrum miasta zajmuje nam 15 minut, jeśli podróżujemy naszym niezawodnym fiatem pandą. To bardzo wygodny samochód na zakupy i załatwianie drobnych sprawunków na mieście. Jest też ekonomiczny i niewiele pali. To ważne w dobie kryzysu i szalejących cen paliwa.

Rodzina jest najważniejszą wartością w moim życiu. Chciałabym, aby mój synek wychowywał się w kraju, w którym ceni się sprawiedli-

wość, godność i uczciwość. Dlatego rząd powinien zadbać o opiekę socjalną dla obywateli, którzy potrzebują pomocy, a także o poczucie bezpieczeństwa dla tych, którzy własną pracą przyczyniają się do rozwoju gospodarczego i stabilizacji społecznej. Z życia publicznego powinna zniknąć obłuda, zachłanność i małostkowość polityków. Na to miejsce należy wprowadzić rzeczową debatę o sprawach najistotniejszych dla zwykłych ludzi.

Załącznik 6A

Uzyskaj od rozmówcy następujące informacje (nie wolno Ci zapytać o nie wprost):

1. Data urodzenia

.....

2. Imię matki

.....

3. Ulubiony kolor

.....

4. Największe marzenie

.....

5. Miasto, w którym chciałaby/chciałby mieszkać

.....

6. Ulubiony wykładowca

.....

Załącznik 6B

Uzyskaj od rozmówcy następujące informacje (nie wolno Ci zapytać o nie wprost):

1. Posiadane rodzeństwo (lub jego brak)

.....

2. Ulubiona potrawa

.....

3. Coś, co wzbudza jej/jego największy wstręt

.....

4. Ulubiony aktor/aktorka

.....

5. Zawód, którego w żadnym wypadku nie chce wykonywać

.....

6. Rozmiar buta

.....

Załącznik 7

1. Zatrudniono Cię w prywatnej szkole języków obcych jako lektorkę/lektora języka angielskiego. Obejmujesz grupę średniozaawansowaną. W jej skład wchodzi dwunastu słuchaczy w różnym wieku – od gimnazjalistów po emerytów. Większość z nich zna się z zajęć prowadzonych w poprzednim semestrze, jednak ze względu na duże różnice wieku wśród słuchaczy grupa ta nigdy nie uchodziła za szczególnie zgraną. Na dodatek rotacja uczniów na tego typu kursach jest dosyć duża – także w tym semestrze do grupy dołączyły trzy nowe osoby. Już w trakcie pierwszych zajęć zauważasz, że grupa pracuje pilnie, nie ma żadnych problemów z dyscypliną, brakuje natomiast atmosfery życzliwości i sympatii – podczas pracy słuchacze wchodzi z sobą wyłącznie w inspirowane przez lektora interakcje, nie wymieniają poglądów na tematy niezwiązane z zajęciami, nie żartują, bardzo rzadko się uśmiechają. Ich aktywność na zajęciach jest przez to bardzo ograniczona.
2. Jako nowy nauczyciel w szkole obejmujesz trzecią klasę gimnazjum. Poprzedni wychowawca został zwolniony po konflikcie z dyrekcją, mimo że był uwielbiany przez swoich uczniów i popieranym przez ich rodziców. Twoja nowa klasa uchodzi za wyjątkowo zgraną, spójną, kreatywną, pracowitą, ale wszyscy wiedzą, że była wyjątkowo mocno związana z poprzednim wychowawcą. W uczniach tkwi przez to (wyczuwalny także przez Ciebie) żal o pozabawienie ich wsparcia doskonałego wychowawcy w kluczowym dla nich momencie – przygotowywania się do egzaminów gimnazjalnych. W czasie pracy z klasą zauważasz nawet pewną dozę niechęci

i uprzedzenia uczniów do Twojej osoby, motywowaną wyłącznie poczuciem krzywdy po zwolnieniu Twojego poprzednika.

3. Jako nowy nauczyciel zatrudniony w szkole obejmujesz pierwszą klasę gimnazjum. Klasa składa się z tak zwanej trudnej młodzieży; w 90% są to chłopcy, ich wiek przekracza statystyczny wiek polskiego gimnazjalisty, co sugeruje, że większość z nich miała problemy z ukończeniem szkoły podstawowej. Klasa nie jest agresywna, właściwie największym problemem jest złudne poczucie przedwczesnej dojrzałości i „znajomości życia” – uczniowie uważają się za wystarczająco dorosłych, aby otwarcie palić papierosy przed szkołą, rozmawiać o relacjach z dziewczętami. Ponieważ uczniowie dopiero poznają nową szkołę i kolegów, zauważasz, że rozwija się wśród nich bardzo ostra rywalizacja o pozycję i przywództwo w grupie. Nauczyciela traktują raczej obojętnie – uznają jego pozycję formalną, powstrzymują się od konfrontacji, ale z drugiej strony wydaje się, że jego osoba jest im całkowicie obojętna.

Załącznik 8

Charakterystyka potencjalnej fazy rozwojowej grupy:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Deficyty grupy w zakresie kompetencji kluczowych dla budowania zespołu:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Potrzeby grupy w tej fazie rozwojowej:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Działania nauczyciela:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Przewidywane rezultaty działań podejmowanych przez nauczyciela:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

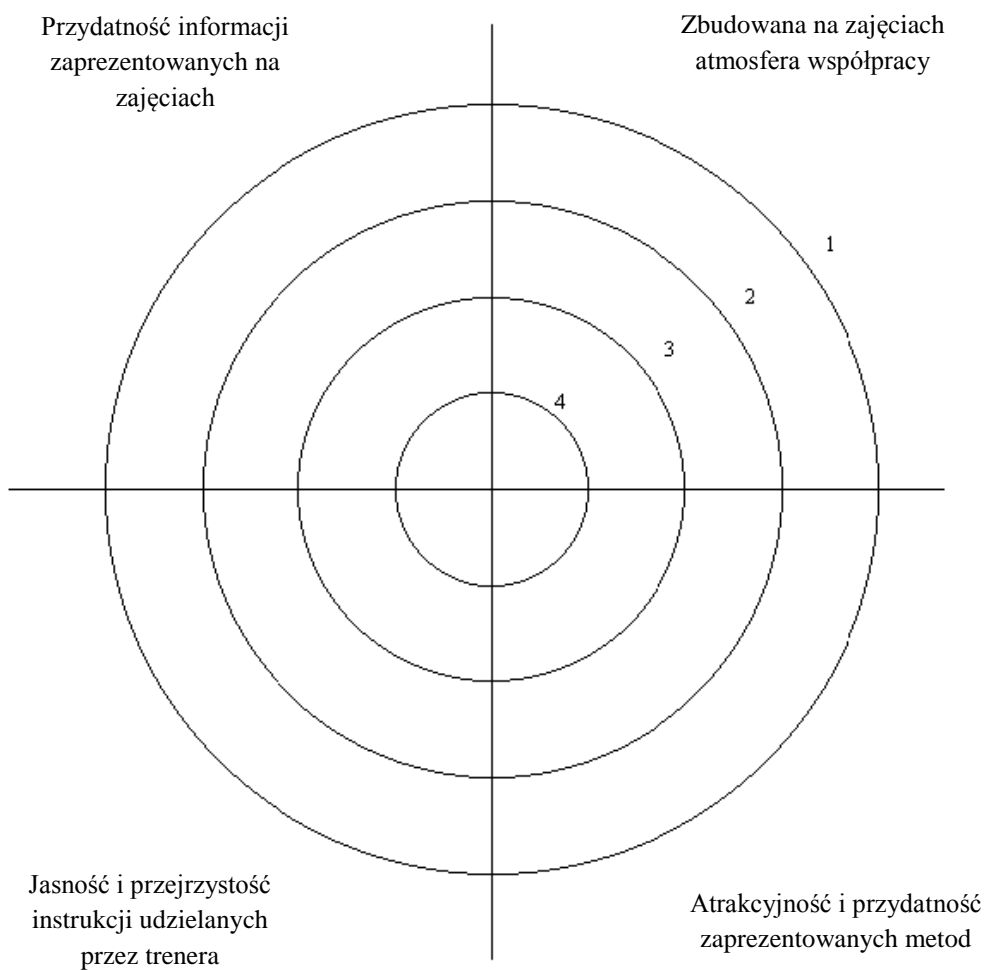
Załącznik 9

Karta obserwacji dyskusji punktowanej

Kryteria oceny	Punkty	Uczestnicy					
		1	2	3	4	5	6
Sposób prezentacji informacji oraz ich rzeczowość	+2						
Zajęcie stanowiska w sprawie, zaprezentowanie własnej opinii	+2						
Wskazywanie podobieństw	+2						
Uzupełnienie lub skomentowanie informacji podanej przez przeciwnika	+1						
Dostrzeżenie błędu w wypowiedzi oponenta	+1						
Wypowiedź odbiegająca od tematu lub od planu dyskusji	-2						
Rozpoczęcie dyskusji	+1						
Przejście do następnego zagadnienia, zgodnie z planem dyskusji	+1						
Zaangażowanie innej osoby w dyskusję	+1						
Przerywanie cudzej wypowiedzi, przeszkadzanie oponentowi	-3						
Monopolizowanie dyskusji, uniemożliwienie wypowiedzenia się innym	-2						
Atak personalny	-3						
Przeproszenie za niewłaściwe zachowanie	+1						
Ogółem punktów							

Źródło: J. Zola, Punktowana dyskusja, Fundacja Edukacja dla Demokracji, Warszawa 1996.

Załącznik 10

Bibliografia

1. Ambrosewicz-Jacobs J., *Tolerancja. Jak uczyć siebie i innych*, Kraków 2004.
2. Augustynek A., *Komunikacja interpersonalna*, <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=425>
3. Blanchard K., Blanchard M., Carew D., Parisi-Carew E., Finch E., Hawkins L., Zigarmi D., Zigarmi P., *Koncepcja przywództwa sytuacyjnego w wychowywaniu dzieci*, <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=302>
4. Bocian M., *Mit Mehrabiana*, <http://badania.net/mit-mehrabiana/>
5. Chabowski M., *Tworzenie i rozwijanie efektywnych zespołów*, <http://www.psychologia-spoeczna.pl/porady-praktykow/292-tworzenie-i-rozwijanie-efektywnych-zespolow.html?start=3>
6. Czajkowska A., *Znaczenie inteligencji emocjonalnej dla praktyki zawodowej nauczycieli* [w:] Muchacka B. (red.), *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*, Kraków 2006
7. Czerniejewska I. (red.), *Antydyskryminacja na co dzień*, Poznań 2005
8. Czerniejewska I., *Edukacja wielokulturowa w Polsce w perspektywie antropologii*, Poznań 2008
9. Dębska M., *Nie wystarczy walczyć ze złem, trzeba kierować uczniów w kierunku dobra*, http://www.cen.edu.pl/cen_serwis/index.php?art=796&id=7&id2=15
10. Gnitecki J., *Kompetencje i zwiększanie szans edukacyjnych nauczycieli w cyklu życia w warunkach postępującej globalizacji* [w:] Kozioł E., Kobyłecka E. (red.), *W poszukiwaniu wyznaczników kompetencji nauczyciela XXI wieku*, Zielona Góra 2002
11. Gołębniak B.D., Potyrała D., Zamorska B., *Ważne decyzje i działania. Przewodnik projektowania* [w:] Gołębniak B.D. (red.), *Uczenie metodą projektów*, Warszawa 2006
12. Grondas M., *Rozwijanie umiejętności wychowawczych*, Kraków 2004, http://www.n-w.sto.org.pl/down/Marek_Grondas-Rozwijanie_umiejtnosci_wychowawczych.pdf
13. Hanke M., *Dlaczego niektóre dzieci ZAWSZE uczą się najlepiej a inne ZAWSZE źle? – czyli o tym, co to jest Efekt Galatei i Efekt Golema*, <http://psychika.net/2008/09/dlaczego-niektre-dzieci-zawsze-ucz-si.html>

14. Kalkowska-Neyman M., *Komunikacja niewerbalna w relacjach interpersonalnych*, www.szkola-korczak.poznan.pl/index.php?...komunikacja...3...
15. Kawka M., *Komunikacja interpersonalna w szkole*, http://scholaris.edu.pl/cms/index.php/news/show_art?id=3TF0T02CC87E4026881PIVL5&cat_id=254
16. Kiełb A., *Kontrakt klasowy – pomoc w utrzymaniu dyscypliny w klasie*, http://www.cen.edu.pl/cen_serwis/index.php?art=796&id=7&id2=15
17. Klimowicz A. (red.), *Edukacja międzykulturowa. Poradnik dla nauczyciela*, Warszawa 2004
18. *Komunikacja międzyludzka: jak cię widzą, tak cię piszą – czyli o tym, jak przemawia do innych nasze ciało*, http://equal.plineu.org/rezultaty/zalaczniki/res/Komunikacja_interpersonalna_materiały.pdf
19. Kowalik J., *Uczeń w wieku wczesnoszkolnym jako członek grupy rówieśniczej*, <http://www.awans.net/strony/psychologia/kowalik/kowalik1.html>
20. Krajewska K., *Styl pracy nauczyciela*, http://profesor.pl/mat/n14/pokaz_material_tmp.php?plik=n14/n14_k_krajewska_040606_1.php&id_m=17331
21. Krzyżewska J., *Aktywizujące metody i techniki w edukacji wczesnoszkolnej*, Suwałki 1998
22. Kubiczek B., *Metody aktywizujące. Jak nauczyć uczniów uczenia się*, Opole 2007
23. Lubczyńska E., *Integracja klasy a etapy rozwojowe grupy*, <http://www.eksperciwoswiacie.pl/dla-nauczycieli/szkoly-dla-nauczycieli/wychowanie-wyl/o-klasie-i-uczniu/integracja-klasy-a-etapy-rozwoju-grupy/>
24. Łukaszewicz M., *Metody nauczania i formy organizacyjne pracy uczniów*, <http://www.edukator.org.pl/2005a/met/met.html>
25. Maciejewska B., *Jak pisać i mówić o dyskryminacji*, Mikuszewo 2007
26. Mikina A., Zając B., *Metoda projektów. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjum*, publikacja bezpłatna dostępna na stronie: www.ore.edu.pl
27. Lemmermann H., *Szkola dyskusyjna: techniki argumentacji, dyskusje, dialogi*, Wrocław 1997
28. Mirski A., *Psychologiczne kompetencje w szkole* [w:] Muchacka B. (red.), *Kształcenie nauczycieli przyszłej szkoły*, Kraków 2006

29. Nikitorowicz J., *Pogranicze – tożsamość – edukacja* [w:] Lewowicki T., Ogrodzka-Mazur E., Szczurek-Boruta A. (red.), *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*, Katowice 2000
30. Nikitorowicz J., *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa*, Białystok 1995
31. Nikitorowicz J., *Wartości rdzenne w procesie nabywania tożsamości kulturowej* [w:] J. Żebrowski, *Edukacja kulturalna w społeczeństwie obywatelskim*, Gdańsk 1997
32. Noga H., *Komunikacja w procesie edukacyjnym*, http://www.wychowawca.pl/miesiecznik_nowyy/2010/05-2010/01.html
33. Parzonka R., *Strategie nauczania: metody aktywizujące*, <http://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PU0862>
34. Półturzycki J., *Dydaktyka dla nauczycieli*, Toruń 2005
35. Sielatycki M., *Kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej*, „Internetowy magazyn CODN”, nr 3/2005, http://www.trendy.ore.edu.pl/struktura/czytelnia/artykuly/doc/kompetencje_nauczyciela_w_unii_europejskiej.pdf
36. Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej? Refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1996
37. Taraszkiewicz M., *Metody aktywizujące proces uczenia się w szkole*, „Trendy. Uczenie w XXI wieku” 2005, nr 1–2
38. Wiśniewska T., *Metody aktywizujące wspomagające proces nauczania*, szkola-zaleszany.w.interia.pl/public/logoped/referat1.doc
39. Woźniak P., *Sztuka dyskusowania – techniki perswazyjne w dyskusji (z punktu widzenia szkolnej praktyki lekcyjnej i etyki)*, http://www.eid.edu.pl/publikacje/sztuka_dyskusowania_-_techniki_perswazyjne_w_dyskusji_z_punktu_widzenia_szkolnej_praktyki_lekcyjnej_i_etyki,46.html
40. Zawadzka E., *Nauczyciele języków obcych w dobie przemian*, Kraków 2004